

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITOLOGIJA

**ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U RAZVOJU
LOKALNE DEMOKRATIJE U BiH/ STUDIJA SLUČAJA
OPĆINA ILIDŽA**

Magistarski rad

Kandidatkinja

Duraković Ajla

Broj indeksa: 60/II-UPD/17

Mentor

prof. dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, novembar 2020.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA

**ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U RAZVOJU
LOKALNE DEMOKRATIJE U BiH/ STUDIJA SLUČAJA
OPĆINA ILIDŽA**

Magistarski rad

Kandidatkinja

Duraković Ajla

Broj indeksa: 60/II-UPD/17

Mentor

prof. dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, novembar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	3
1.1. Problem i predmet istraživanja	4
1.2. Kategorijalno-pojmovni sistem.....	5
1.3. Ciljevi istraživanja	6
1.4. Sistem hipoteza	7
1.5. Metode i postupci istraživanja	7
1.6. Vremensko- temporalna dimenzija istraživanja	7
2. POLITIČKA STRUKTURA BiH.....	8
2.1. Glavne odlike Dejtonskog mirovnog sporazuma	9
3. DEMOKRATIJA	11
3.1. Definisanje demokratije	11
3.2. Historijski pregled.....	13
3.3. Demokratija kroz učešće građana	15
3.3.1. Posredna demokratija.....	15
3.3.2. Neposredna demokratija	15
3.3.3. Poluneposredna demokratija.....	15
3.4. Preduslovi za demokratsku državu	16
3.5. Modeli demokratije u BiH	18
3.5.1. Etnička demokratija	18
3.5.2. Etnokratija.....	19
3.5.3. Konsocijativna demokratija	21
4. CIVILNO DRUŠTVO U POSTDEJTONSKOJ BiH	23
4.1. Definisanje civilnog društva	23
4.2. Historijski pregled.....	26
4.3. Razvoj organizacija civilnog društva ili sektora	29
4.4. Participacija (učešće građana).....	33
4.5. Oblici organizovanja civilnog društva	34
4.5.1. Udruženje	34

4.5.2. Nevladina organizacija (NVO)	35
4.5.3. Neformalna grupa	37
4.5.4. Mreža /Forum nevladinih organizacija	37
4.6. Demokratske funkcije civilnog društva	38
4.7. Uloga civilnog društva u suzbijanju korupcije	39
4.8. Finansiranje.....	41
4.9. Civilno društvo u procesu EU integracije	45
5. LOKALNA SAMOUPRAVA U BiH SA OSVRTOM NA OPĆINU ILIDŽA	48
5.1. Definisanje lokalne samouprave	48
5.2. Razvoj lokalne samouprave u BiH u postdejtonskom periodu.....	49
5.3. Političko-pravni položaj grada Sarajeva u postdejtonskom periodu.....	52
5.4. Zakonski okvir za učešće građana u procesu odlučivanja	54
5.5. Položaj općine Ilijadža.....	56
5.6. Statutarni koncept participacije građana u općini Ilijadža	57
5.6.1. Referendum.....	57
5.6.2. Mjesni zbog građana	58
5.6.3. Građanska inicijativa	58
6. UČEŠĆE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U OPĆINI ILIDŽA-studija slučaja	59
6.1. Postupak prikupljanja podataka	59
6.2. Rezultati istraživanja	59
ZAKLJUČAK	67
LITERATURA	70
PRILOZI.....	75

SKRAĆENICE

BiH Bosna i Hercegovina

CLRAE Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Evrope

EU Europska unija

FBiH Federacija Bosne i Hercegovine

IPA Instrument pretpristupne pomoći

KS Kanton Sarajevo

NATO Organizacija sjevernoatlanskog ugovora ili Sjevernoatlantski savez

NVO nevladina organizacija

OCD organizacija civilnog društva

OSCE Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

RBiH Republika Bosna i Hercegovina

ReLOaD Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu

RS Republika Srpska

SIDA Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju

UNDP Program Ujedinjenih nacija za razvoj

UNICEF Fond Ujedinjenih nacija za djecu

USAID Američka agencija za međunarodni razvoj

VE Vijeće Evrope

POPIS TABELA I SLIKA

1. TABELA 1: <i>Primjenjivost etničke demokratije, etnokratije i konsocijativne demokratije u BiH</i>	22
2. TABELA 2: <i>Prikaz izvora finansiranja i njihove namjene</i>	43
3. TABELA 3: <i>Pravni okvir za učešće građana - pozitivni propisi</i>	54
4. SLIKA 1: <i>Dijagram Unutrašnje uređenje Bosne i Hercegovine po Dejtonskom mirovnom sporazumu</i>	08
5. SLIKA 2: <i>Broj registrovanih udruženja i fondacija u BiH</i>	36
6. SLIKA 3: <i>ReLOaD inicijativa za saradnju jedinica lokalne samouprave i organizacija civilnog društva</i>	36
7. SLIKA 4: <i>Deset najmanjih opština u Federaciji BiH</i>	49
8. SLIKA 5: <i>Deset najmanjih opština u RS</i>	50
9. SLIKA 6: <i>Općina Ilići u Kantonu Sarajevo</i>	56

Zahvaljujem se svima koji su mi pružili bezuslovnu pomoć pri izradi magistarskog rada. Posebno se zahvaljujem svojim roditeljima koji su mi sve ovo omogućili.

Rad posvećujem svojoj nani Ćamili Greljo.

UVOD

U izgradnji demokratije lokalna samouprava ima važnu ulogu. Učešće građana u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou bitan je osnov za rad lokalne samouprave. Zbog njenih građana lokalna samouprava i treba da postoji. Građani su ti koji lokalnu samoupravu čine, te oni trebaju i da upravljujaju njome bilo neposredno ili preko izabralih predstavnika. Za ostvarivanje transparentnosti i odgovornosti u radu općine odgovorno je civilno društvo koje treba i da učestvuje u procesu reformi. Upravo su transparentnost i odgovornost bitni za dobijanje povjerenja civilnog društva. S druge strane i civilno društvo treba funkcionisati na isti način kako bi dobili povjerenje lokalne samouprave. Obje strane trebaju raditi na povjerenju kako bi se na osnovu zajedničkog rada dovelo do unapređenja potencijala lokalne samouprave, ali i ostvarivanja održivog razvoja u zajednici. "Po kratkoj definiciji Transparency International, korupcija je zloupotreba povjerenog javnog ovlašćenja radi sticanja privatne koristi.¹ „Civilno društvo, kao jedan od tri društvena sektora, predstavlja najveći rudnik ideja, mehanizama i konkretnih oblika suočavanja sa pojavama korupcije i drugih zloupotreba na lokalnom nivou. Aktivizam civilnog društva ogleda se u velikom broju inicijativa, jasnih akcija i različitih vidova protesta kojima se jasno ukazuje na nepravilan rad organa lokalne samouprave. Kompleksna borba za transparentan i odgovoran rad lokalne samouprave nije samo suočavanje sa nekoliko pojedinaca iz lokalnih organa koji su primili mito. Borba protiv korupcije je svako ukazivanje, istraživanje i kažnjavanje svih kršenja zakonskih obaveza: nepoštovanje postojećih propisa, blokiranje donošenja kvalitetnih propisa od opšteg interesa, donošenje odluka iza zatvorenih vrata i sistematsko isključivanje građanske volje iz procesa donošenja odluka.“² Civilno društvo i lokalna samouprava prostor su za direktni i ojačan odnos civilnog društva i vlasti.

---

¹ Orlović, Slaviša (2008) Borba protiv korupcije u Politički život Srbije između partokratije i demokratije. Beograd: Službeni glasnik, str. 125.

² Uključivanje civilnog društva u jačanju odgovornosti i transparentnosti na lokalnom nivou, Priručnik za specifični modul, str.4. Dostupno na: http://uom.me/wp-content/uploads/2010/10/Jacanje-odgovornosti-i-transparentnosti_spec.modul_civilno-druzstvo.pdf (pristupljeno 20.05.2019)

„Potrebno je osloboditi se percepcije da je korupcija neminovna i bezopasna. Samo onda kada građani prepoznaju korupciju i kada budu svjesni njenih posljedica biće u mogućnosti da prilikom glasanja izvrše pravi izbor.“³ „Nepovjerenje, duboko usađeno u političku kulturu građana, daje osnovni ton ukupnom životu lokalnih zajednica.“⁴ Građani treba da koriste svoja demokratska prava, te kroz participaciju i kontrolu nad radom svojih izabralih predstavnika iskažu funkcionisanje jedne demokratske lokalne samouprave. Razvoj civilnog društva u postdejtonskom periodu u Bosni i Hercegovini je relativno nov fenomen u funkcionisanju lokalnih zajednica. U preambuli Evropske povelje o lokalnoj samoupravi⁵ ističe se da je „pravo građana da učestvuju u vođenju javnih poslova demokratski princip koji važi u svim zemljama-članicama Savjeta Evrope. Najneposrednije ostvarivanje ovog prava upravo je moguće na lokalnom nivou. Sa druge strane, uvjerene su da postojanje lokalne vlasti sa stvarnim odgovornostima može da osigura upravu koja će biti i efikasna i bliska građanima. Očuvanje i jačanje lokalne samouprave u različitim evropskim zemljama značajan je doprinos izgradnje Evrope zasnovane na načelima demokratije i decentralizacije vlasti.“⁶

Kroz učešće u lokalnoj vlasti, civilno društvo odlučuje o sebi. Iz toga proizlazi i činjenica da je stupanj razvijenosti civilnog društva uistinu pokazatelj razvoja jednog društva uopšte. Međutim, svijest građana kao i cijelog društva mora biti na većem nivou kako bi se osigurala ta činjenica.

---

³ Sveobuhvatna strategija za borbu protiv korupcije u Bosni i Hercegovini

Dostupno na: <http://www.ohr.int/en/> (pristupljeno 22.05.2019)

⁴ Načelnik i lokalna samouprava: liderstvo, demokratija i razvoj (2009) Centri civilnih inicijativa, str.33.

Dostupno na: http://mdpinicijative.ba/wp-content/uploads/2018/04/nacelnik_i_lokalna_samouprava_liderstvo_demokratija_rzvoj.pdf (pristupljeno 22.05.2019)

⁵ Bosna i Hercegovina je 24. aprila 2002. godine postala 44.članicom Vijeća Evrope. Vlada RBiH ratificirala je Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi 24.oktobra 1994.godine, a u novembru 1994. godine Zajednica općina i gradova BiH primljena je u (CLRAE) u poziciji specijalnog gosta.

⁶ Evropska povelja o lokalnoj samoupravi; Preamble

1. TEORIJSKO - METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

U historijskom razvoju društva stalna naseljavanja ljudi oblikovali su zajednicu koja je određena kao lokalna zajednica. Po svom sociološkom značenju pod tim se označava društvena grupa nastanjena na određenom prostoru, čije članove povezuje prostorna blizina i njome uslovljene zajedničke potrebe i aktivnosti.

Demokratska institucija koja se uspostavila je lokalna samouprava. Lokalna samouprava svoj status stiče kada se u jednom ili više povezanih naselja obrazuje političko-pravna i sistemska institucija. Lokalna samouprava se konstituiše u obliku općine kao osnovne jedinice lokalne samouprave. Unutar lokalne samouprave aktivnosti su usmjerene ka zadovoljavanju zajedničkih potreba. Bit lokalne samouprave čini vršenje lokalne vlasti koja ima dvije komponente: vršenje vlasti posredstvom izabralih organa i vršenje vlasti neposrednim učešćem (participacijom) građana. Kao osnov za politički razvoj i budućnost BiH i kroz Dejtonski mirovni sporazum se upravo važnost ove teme prožima. Potpuno provođenje i nadogradnju Dejtonskog mirovnog sporazuma predstavlja i uspostavljanje institucija civilnog društva. Jedno društvo je demokratsko upravo onda kada građani učestvuju u donošenju odluka bilo neposredno ili predstavnički. Kada građani direktno učestvuju u donošenju odluka riječ je o neposrednoj demokratiji, dok predstavnička demokratija se odnosi na zastupanje izabralih predstavnika. Izbori su najočigledniji oblik učešća građana u demokratiji. Na taj način se izabranim predstavnicima daje legitimitet, a lokalna samouprava koja poštuje principe demokratije, bit će usmjerena prvenstveno na svoje građane i njihove potrebe.

U zemljama EU sve više se kroz inicijative podržava koncept aktivnog građanina u lokalnoj zajednici. To učešće nije nešto što je poklonjeno, već upravo izvorno pravo kao princip demokratskog uređenja. Demokratija građana je forma reprezentativne vlade. Kao najvažnije je upravo javno donošenje odluka građana bez ugrožavanja ekonomskog i političkog sistema.

1.1 Problem i predmet istraživanja

Problem istraživanja je: Da li organizacije civilnog društva mogu doprinijeti razvoju lokalne demokratije u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini?

Predmet istraživanja je: Teorijsko poimanje organizacija civilnog društva, faze razvoja civilnog društva u BiH, njihova uloga u razvoju lokalne demokratije kao i utvrđivanje trenutnog kapaciteta organizacija civilnog društva. U ovom istraživanju studija slučaja je općina Ilijadža.

Organizovano civilno društvo bitan je osnov kako u razvoju tako i u ostvarivanju demokratije i ljudskih prava. Osnovne djelatnosti organizacija civilnog društva usmjereni su na izgradnju vrijednosti ljudskih prava, socijalne pravde, demokratiju i vladavinu prava. Kada je riječ o razvoju civilnog društva u BiH u postdejtonskom periodu to je relativno nov fenomen u funkcionalanju lokalnih zajednica. Pitanje o postojanju civilnog društva u BiH zahtjeva razumijevanje koncepta civilnog društva u teorijskom okviru ali i unutar diskursa države. Sa mnogo većim zakonskim mogućnostima nego ranije kroz predmet istraživanja spoznat će se način funkcionalanja civilnog društva u BiH. Sa druge strane će se provjeriti i testirati u kojoj mjeri je civilno društvo nezavisno od uticaja države, te da li civilno društvo učestvuje u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou? Možemo li govoriti o stvaranju efikasne i efektivne lokalne vlasti ili građanskoj pasivnosti? Svrha istraživanja je da se utvrdi povezanost organizacija civilnog društva i lokalne samouprave.

1.2. Kategorijalno-pojmovni sistem

Bitan segment rada je i kategorijalno-pojmovni sistem. Osnovne kategorijalne odredbe, odnosno pojmovi koji se izvode su: *demokratija, civilno društvo i lokalna samouprava*.

Demokratija- Demokratija „potječe od *demokratia*, riječ kojoj su korijenska značenja *demos* (narod) i *kratos* (vladavina). Riječ »demokracija«, *democracy*, dospjela je u engleski jezik u šesnaestom stoljeću od francuske riječi *democratie*, ali njezino podrijetlo je grčko. Demokratija znači oblik vladavine u kojoj, za razliku od monarhija i aristokracije, vlada narod.“⁷.

Demokratija je državno i društveno uređenje u kome vlast proizilazi iz naroda i pripada narodu.

Civilno društvo- Etimološki razvoj pojma civilnog društva je išao putem: starogrčko „*koinonia politike*“ prevedeno je na latinski u „*societas civilis*“, da bi u engleskom došlo do „*civil society*“, u njemačkom do „*burgerliche Gesellschaft*“. Stariji prevodi s engleskog i njemačkog su davali „prednost terminu „*građansko društvo*“, da bi se tek u novije vrijeme uveo u upotrebu i termin „*civilno društvo*“.⁸ Vremenom je izraz civilno društvo poprimalo različita značenja. Civilno društvo je „autonomni, samoorganizirani dio liberalnog društva koji je izvan formalnih političkih i pravnih institucija, u koje država, osim provođenja općih zakona, nema pravo da se miješa“⁹.

Lokalna samouprava- „Pretpostavlja se da su prve poznate lokalne zajednice nastale u antičkoj Grčkoj kada su tradicionalne plemenske, patrijarhalne i rodovske organizacije transformisane u teritorijalne zajednice.“¹⁰ „Kada se u jednoj lokalnoj zajednici, a to znači u jednom ili više povezanih naselja, obrazuje pravno-politička i sistemska institucija, onda ta zajednica stiče status *lokalne samouprave*.“¹¹

---

⁷ Held, David (1990) Modeli demokracije. Zagreb: Školska knjiga, str. 17.

⁸ Kin, Džon (2003) Civilno društvo. Beograd: „Filip Višnjić“, str. 14.

⁹ Demokratija i ljudska prava (zbornik radova) (2002) Sarajevo: Civitas Bosne i Hercegovine, str. 288.

¹⁰ Pejanović, Mirko, Sadiković, Elmir (2010) Lokalna i regionalna samouprava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo/Zagreb: Šahinpašić, str. 13.

¹¹ Ibid., str.17.

1.3. Ciljevi istraživanja

Svako istraživanje za cilj ima produbljivanje suštine predmeta istraživanja i po mogućnosti rješavanje tog problema. Razlikujemo dvije vrste ciljeva istraživanja: *naučni i društveni*.

Naučni cilj:

Naučni cilj ovog istraživanja je da se sa prvenstveno politološke naučne pozicije definira i prezentuje uloga civilnog društva za razvoj lokalne demokratije. Cilj je utvrditi i da li organizacije civilnog društva su nezavisne od uticaja države. Ova tema kroz istraživanje želi ispitati transparentnost rada lokalne samouprave, i način na koji građani vide rad organizacija civilnog društva na području općine Ilijadža koja je studija slučaja.

Društveni cilj:

Društveni cilj ovog istraživanja se ogleda u tome koje su *koristi istraživanja, korisnici istraživanja i način korištenja rezultata*.

Koristi istraživanja: Istraživanjem će se nastojati prikazati važnost zajedničkog rada civilnog društva i lokalne samouprave, i promjena do kojih može dovesti zajednički rad.

Korisnici istraživanja: Različite institucije, (nevladine) organizacije i pojedinci koji istražuju i koji se bave proučavanjem civilnog društva i lokalne demokratije u Bosni i Hercegovini uopće.

Način korištenja rezultata: Rezultati istraživanja bi mogli poslužiti za stvaranje novog modela rada kako u organizacijama civilnog društva tako i u lokalnim samoupravama. Rezultati istraživanja bi mogli poslužiti općini Ilijadža koja je studija slučaja za organizovanje različitih projekata koji bi doprinijeli unapređenju potencijala lokalne samouprave, ali i ostvarivanja održivog razvoja u zajednici.

1.4 Sistem hipoteza

Shodno problemskom pitanju,

generalna hipoteza glasi:

Organizacije civilnog društva na lokalnom nivou organizacije političke vlasti mogu imati značajnu ulogu u artikulaciji interesa građana i promociji demokratije.

Pomoćne hipoteze:

- Bez razvijenih organizacija civilnog društva, demokratizacija društva nije moguća.
- Organizacije civilnog društva mogu doprinijeti transparentnijem radu lokalne vlasti.
- Veći građanski aktivizam utiče na efikasniju izgradnju zajednice i društva.

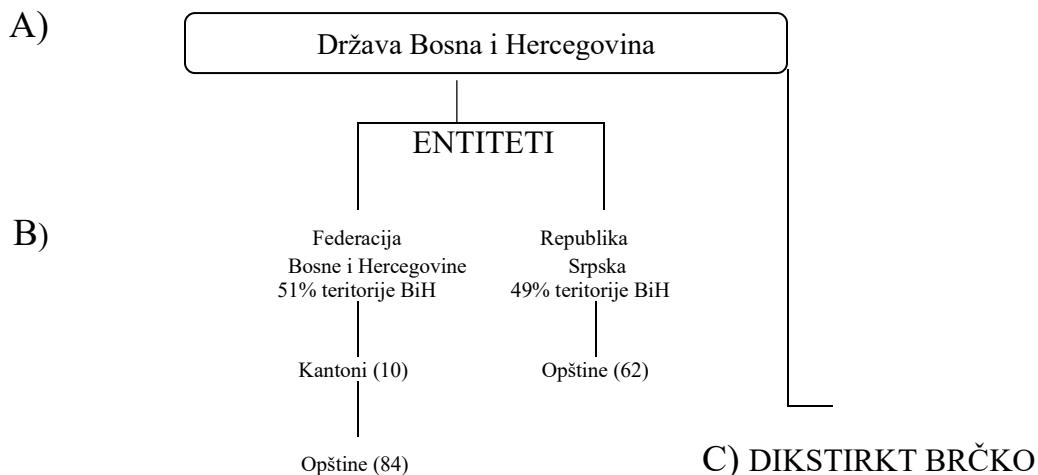
1.5. Metode i postupci istraživanja

Za istraživanje u značajnoj mjeri će biti korištena metoda prikupljanja podataka. Prvenstveno se odnosi na naučna djela koja se bave pitanjima demokratije, civilnog društva i lokalne samouprave. Sa druge strane okvir analize sadržaja obuhvata dokumente, stručne publikacije i internet kojim će se obuhvatiti različita mišljenja vezana za problem samog istraživanja. Metode ispitivanja koje će koristiti su anketa koja će biti za građane i intervju u opštini Ilijadža sa predstavnikom službe za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje.

1.6. Vremensko- temporalna dimenzija istraživanja

Istraživanje se odnosi na period postdejtonske Bosne i Hercegovine, tačnije od 1995. godine pa sve do danas.

2. POLITIČKA STRUKTURA BiH

Unutrašnje uređenje Bosne i Hercegovine po Dejtonskom mirovnom sporazumu¹²

„Ustav Bosne i Hercegovine stupio je na snagu 14. decembra 1995. godine kao dio međunarodnopravnog sporazuma, tj. kao Aneks 4. Opštег okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.“¹³ S obzirom na mjesto parafiranja, ovaj međunarodnopravni sporazum poznatiji je kao Dejtonski mirovni sporazum.¹⁴

Ustavno-političku strukturu BiH čine:

- Federacija Bosne i Hercegovine, koja zauzima 51% teritorije i
- Republika Srpska, koja zauzima 49% teritorije.

Glavni grad BiH je Sarajevo. Svaki entitet ima svoju političku strukturu i upravu, sa središnjim organima vlasti. Središnji, državni organi vlasti sastoje se od Parlamentarne skupštine, koja se dijeli na Zastupnički dom i Dom naroda, rotirajućeg tročlanog Predsjedništva (svaki član pripada jednom od konstitutivnih naroda- Bošnjak, Hrvat i Srbin) i Savjeta/Vijeća ministara, sa devet ministarstava.

¹² Pejanović, Mirko (2005) Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu. Sarajevo: Šahinpašić, str.77 (strukture unutrašnjeg uređenja BiH po Dejtonskom mirovnom sporazumu je izrađen po osnovu navedenog izvora).

¹³ Ademović, N., Joseph, M., Marković, G. (2012) Ustavno pravo Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer e. V. Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, str. 21.

¹⁴ Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini- mirovni dogovor potpisani u vazduhoplovnoj bazi Rajt-Paterson kod Dejtona, u američkoj državi Ohajo, kojim se zvanično prekinuo rat u Bosni i Hercegovini (1991-1995).

Politička struktura Federacije BiH podijeljena je na tri nivoa:

- Entitetski nivo, sa dvodomnim Parlamentom (Zastupnički dom i Dom naroda), predsjednikom, dva potpredsjednika i Vladom, pod vodstvom premijera.
- Kantonalni nivo, gdje svaki od deset kantona ima svoju skupštinu, sa ovlastima da usvaja kantonalne zakone, kao i kantonalnu vladu.
- Opštinski nivo, gdje sve opštine imaju vlastito opštinsko vijeće i upravnu strukturu.

Politička struktura Republike Srpske je podijeljena na dva nivoa:

- Entitetski nivo, sa Narodnom skupštinom, Vijećem naroda, predsjednikom, dva potpredsjednika i Vladom, pod vodstvom predsjednika Vlade.
- Opštinski nivo, gdje sve opštine imaju vlastite skupštine opština i upravnu strukturu.

Status Distrikta Brčko je riješen Dejtonskim mirovnim sporazumom.

2.1. Glavne odlike Dejtonskog mirovnog sporazuma

„Dejtonski mirovni sporazum označen je kao Opšti okvirni mirovni sporazum strana u sukobu. Sporazum sadrži četiri najbitnija segmenta:

- Vojni segment;
- Ustav Bosne i Hercegovine / kao aneks IV;
- Segment o povratku izbjeglica - aneks VII;
- Segment o izgradnji demokratije i demokratskih institucija u bosanskohercegovačkom društvu.“¹⁵

Ima više elemenata kojim se označava ono najvažnije što je Bosni i Hercegovini omogućio Dejtonski mirovni sporazum. U pitanju su sljedeći elementi:

- „Zaustavljen je četverogodišnji rat;

---

¹⁵ Pejanović, Mirko (2005) Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu. Sarajevo: Šahinpašić, str. 75.

- Sačuvan je integritet i međunarodno-pravni subjektivitet države Bosne i Hercegovine;
- Donesen je Ustav kao sastavni dio Dejtonskog mirovnog sporazuma i na njemu zasnovano unutrašnje ustrojstvo Bosne i Hercegovine kao države sa dva entiteta i centralnim institucijama države BiH;
- Situirana zaštita ljudskih prava po međunarodnim standardima;
- Ustanovljene međunarodne garancije za povratak izbjeglica;
- Provođenje Dejtonskog mirovnog sporazuma zasnovano je na principu angažovanja snaga međunarodne zajednice – vojnih i civilnih. Vojnih kao snaga NATO saveza i civilnih u obliku visokog predstavnika međunarodne zajednice koji je istovremeno vrhovni autoritet za tumačenje i provođenje Dejtonskog mirovnog sporazuma.

U vezi sa pitanjem šta je BiH omogućio Dejtonski mirovni sporazum u teorijskim i drugim raspravama figuriraju dva mišljenja kao dominantna. Jedno mišljenje sadrži argumentaciju da je Dejtonski mirovni sporazum riješio pitanje rata njegovim zaustavljanjem i da je stvorio osnovu na kojoj će BiH moći uspostaviti unutrašnju integraciju, izgraditi demokratske institucije, učvrstiti mir i pristupiti evro-atlantskim integracijama.

Drugo mišljenje ima argumentaciju da je Dejtonski mirovni sporazum podijelio BiH na etničkoj osnovi time što je etnički princip postao dominantan u unutrašnjem ustrojstvu i funkcionalanu države BiH. Zbog toga je BiH postala nefunkcionalna i skupa država (BiH je država sa 13 parlamenta i vlada – 10 kantonalnih; dvije entitske i jednu za BiH). Dvije trećine društvenog proizvoda ide za javnu potrošnju-administraciju. U diskusiji o ova dva polarizirana mišljenja javlja se ideja o dogradnji Dejtonskog mirovnog sporazuma, čime bi se uspostavile osnove za funkcionalnu organizaciju države, kakvu danas imaju zemlje članice EU. Ova ideja je, dakako, još uvek daleko od konsensa, kako u međunarodnoj zajednici, tako i u bosanskohercegovačkim političkim snagama.¹⁶

---

¹⁶ Pejanović, Mirko (2005) Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu. Sarajevo: Šahinpašić, str. 75-76.

3. DEMOKRATIJA

„Duh demokratije ne može biti nametnut spolja. On mora izrasti iz unutrašnjosti naroda.“

Mahatma Gandhi

3.1. Definisanje demokratije

Da bi se uopšte bavili temom demokratije neophodno je prije svega definisati je. „Masovni prelazak političara i političkih misililaca na stranu demokratije predstavlja jedan od najdramatičnijih i najznačajnijih događaja u političkoj historiji. Čak i u antičkoj Grčkoj, koja se obično smatra kolijevkom demokratske ideje, na demokratiju se uglavnom gledalo kao na nešto negativno. Na primjer, mislioci poput Platona i Aristotela posmatrali su je kao sistem u kojem vladaju mase na štetu mudrosti i svojine. I u kasnom devetnaestom vijeku pojma je imao pejorativno značenje i odnosio se na vladavinu gomile. Međutim, sada smo svi demokrati. Liberali, konzervativci, socijalisti, komunisti, anarhisti, pa čak i fašisti, rado zastupaju vrijednosti demokratije i iznose dokaze svoje demokratičnosti. I zaista, slabljenjem i propašću najznačajnijih ideoloških sistema krajem dvadesetog vijeka, plamen demokratije počeo je da plamti još jače. Pošto je privlačnost socijalizma smanjena, a vrijednosti kapitalizma dovedena u pitanje, demokratija je vjerovatno postala jedino stabilno i trajno načelo postmodernog političkog okruženja.“¹⁷ Samo određivanje pojma demokratije nailazi na pometnje u određivanju jer se u savremeno vrijeme ovim pojmom žele označiti kako demokratski vidovi vlasti tako i oblici vladavine koji to nisu. Sa druge strane, samo u demokratski uređenom društvu pravda se može obezbjediti za svakog. „Demokratija podrazumijeva državu u kojoj postoji neki oblik političke jednakosti među ljudima.“¹⁸ Kako njeno porijeklo naziva seže do antičke Grčke *demokratija* potječe od *demokratia*, riječi kojoj su korijenska značenja *demos* (narod) i *kratos* (vladavina).

---

¹⁷ Heywood, Andrew (2004) Politika. Beograd: Clio, str. 132.

¹⁸ Held, David (1990) Modeli demokracije. Zagreb: Školska knjiga, str. 18.

„Jednostavno shvatanje „vladavine naroda“ neće nas daleko odvesti. Problem sa demokratijom jeste baš njena popularnost koja je dovela u pitanje značaj političkog pojma. Bernard Krik (1993) „demokratija je možda najbesmislenija riječ u svijetu javnih poslova“. Riječi „demokratija“ se između ostalih, pripisuju sljedeća značenja:

- Sistem vladavine siromašnih i marginalnih,
- Oblik vladavine u kojem narod direktno i stalno upravlja sobom, bez potrebe za profesionalnim političarima ili javnim zvaničnicima,
- Društvo zasnovano na jednakim šansama i individualnim sposobnostima, a ne na hijerarhiji i privilegijama,
- Sistem socijalne zaštite i preraspodjele čiji je cilj smanjivanje društvenih razlika,
- Sistem donošenja odluka zasnovan na načelu vladavine većine,
- Sistem vladavine koji štiti prava i interes manjina tako što uspostavlja kontrolu nad vlašću većine,
- Sredstvo za zauzimanje javnih položaja takmičenjem za narodne glasove,
- Sistem vladavine koji služi interesima naroda bez obzira na njegovo učestvovanje u političkom životu.“¹⁹

Najčešće poimanje *demokratije* jeste da je to:

Sistem vlasti u kojem konačna politička moć ili suverenitet pripada narodu bilo direktno ili putem izabranih predstavnika.

---

¹⁹ Heywood, Andrew (2004) Politika. Beograd: Clio, str. 133-134.

3.2. Historijski pregled

Historijska ideja o demokratiji je značajna kako bi od drevne Grčke pa sve do danas mogla sumirati razna shvatanja i rasprave. „Stajališta potječu dijelom od različitih načina opravdavanja demokratije. Demokratija se brani na osnovu toga što ostvaruje jednu ili više od sljedećih temeljnih vrijednosti: jednakost, slobodu, moralni samorazvitak, zajednički interes, privatne interese, zadovoljavanje potreba te efikasnost odlučivanja. Unutar povijesti sukoba tih stajališta vodi se bitka oko određenja da li će demokratija značiti svojevrsnu narodnu vlast (oblik života u kojem su građani angažirani u samovladanju i samoupravljanju) ili pomoći u odlučivanju (sredstvo da se osigura legitimitet odlukama onih izabranih na vlast za određeno razdoblje). Povijest demokratije dijelom je zbunjujuća jer je u velikoj mjeri i dalje aktivna povijest, a dijelom jer su pitanja vrlo složena.“²⁰ „U petom stoljeću prije nove ere Atena se pojavljuje kao najmoćniji grad-država, ili polis, među mnogim suparničkim snagama u Grčkoj. Čini se da se prva >demokratska< politička zajednica pojavila sredinom šestog stoljeća u Kiosu. Možda je upravo stjecaj nastanka ekonomski i vojno nezavisnog građanska u kontekstu relativno malih i kompaktnih zajednica odnjegovao demokratski način života. Tukidid (460-399. p.n.e.), Platon (427-347.p.n.e.) i Aristotel (384-322. p.n.e) u djelima sadrže neke najprovokativnije i najtrajnije ocjene o ograničenjima demokratske teorije i prakse koje su ikad bile napisane.“²¹ „Atensku demokratiju obilježavala je općenita predanost načelu građanske vrline: odanost republikanskom gradu-državi i podređenost privatnog života javnim poslovima i zajedničkom dobru. Javno i privatno ispreplitalo se.“²²

Vremenom se značenje demokratije mijenjalo. Moderna definicija označava demokratiju kao sistem vlasti u kojem konačna politička moć ili suverenitet pripada narodu, bilo direktno ili putem izabranih predstavnika.

---

²⁰ Held, David (1990) Modeli demokracije. Zagreb: Školska knjiga, str. 19.

²¹ Ibid., str.27-29.

²² Ibid., str. 31.

Druga suštinska promjena započela je sa postepenim prevazilaženjem demokratske ideje grada-države širim domenom: nacije, zemlje ili nacionalne države. „Kao politički pokret, a ponekad i kao ostvarenje, a ne samo ideja značajna promjena je u 19. stoljeću dobila izuzetan zamah u Evropi i u zemljama engleskog govornog područja. Tokom 20. stoljeća demokratija je prestala da bude ono što je do tada bila. Drugi veliki zamah demokratske ideje i prakse iz temelja je promijenio način na koji se zamisao o demokratskom procesu ostvaruje ili se može ostvariti. Duže od dva milenijuma, od antičke Grčke do 18. stoljeća, u zapadnoj političkoj misli preovlađivalo je uvjerenje da teritorija i broj stanovnika u demokratskim i republikanskim državama moraju biti mali, čak minijaturni prema savremenim standardima. Pretpostavljalo se da je demokratski i republikanski oblik vladavine pogodan samo za male države. Tako su se ideje i ideali polisa, malog unitarnog grada-države srodnika i prijatelja, održali i poslije iščezavanja gradova-država kao historijskih fenomena. Mnogo kasnije nastale su nacionalne države, što je često praćeno proširenom idejom o nacionalnoj pripadnosti, koje su zamjenile gradove-države i druge male kneževine. Samo nekoliko izuzetaka kao što su San Marino i Lihtenštajn, opstalo je do danas kao naslijeđe prošlosti“.²³

„Uslijed nastanka nacionalnih država, od 17. stoljeća nadalje, ideja demokratije ne bi imala izvesniju budućnost da njeno utemeljenje nije pomjereno od grada-države ka nacionalnoj državi. Ruso se u *Društvenom ugovoru* (1762) još uvijek se oslanjao na stariju ideju o narodu koji potpuno kontroliše vlast u državi čija bi teritorija i broj stanovnika bili dovoljno mali da svi građani mogu da se okupe u jednoj narodnoj skupštini u kojoj ispoljavaju svoj suverenitet. Za manje od jednog stoljeća prihvaćeno je kao nesporna činjenica uvjerenje da je nacija ili zemlja prirodna jedinica suverene vlasti.“²⁴ Francuski filozof Montesquieu (1689-1755) „tek će ponuditi jedno moguće rješenje-vlast treba ustavno i institucionalno podijeliti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.“²⁵ Montesquieu je uticao i na zasnivanje ideje o demokratskoj vlasti u periodu francuske buržuanske revolucije i stvaranja SAD.

---

²³ Damjanović, Mijat (2002) Politikološke teme. Beograd: MAGNA AGENDA, str.105-106.

(Druga demokratska transformacija: od grada-države do države-nacije, Robert Dal)

²⁴ Ibid., str. 107.

²⁵ Demokratija i ljudska prava (zbornik radova) (2002) Sarajevo: Civitas Bosne i Hercegovine, str. 40.

3.3. Demokratija kroz učešće građana

Sa aspekta učešća građana u vlasti demokratija se posmatra u oblicima:

3.3.1. Posredna demokratija

Naziva se još i predstavnička demokratija. Volja naroda se ostvaruje preko izabralih predstavnika u organima vlasti. Građani (biračko tijelo) slobodno i neposredno biraju svoje predstavnike. Tim činom prenose na njih ostvarivanje svog suvereniteta. Politička moć potiče od naroda i to izbori i pokazuju, ali sa druge strane to znači da su političari odgovorni narodu za svoju djelatnost. "Dakle, moglo bi se zaključiti da predstavničko tijelo koje sačinjavaju izabrani narodni predstavnici vrši vlast u ime naroda, pa ta vlast ne pripada tom predstavničkom tijelu (niti izabranim predstavnicima – pojedincima), već pripada narodu"²⁶

3.3.2. Neposredna demokratija

U ovom obliku demokratije izraženo je neposredno učešće građana u vlasti. Neki od oblika koji su se primjenjivali kroz dosadašnji historijski razvoj su: masovne skupštine, prebiscit, referendum te narodna inicijativa. Može se reći kako ovaj oblik demokratije se djelimično ostvaruje u praksi iz dva razloga. Prvi je tehnički, jer je to praktično nemoguće izvesti, a drugi je suštinski, jer narod nije jedinstven.

3.3.3. Poluneposredna demokratija

Ovaj oblik je sinteza posredne i neposredne demokratije. U vlasti i odlučivanju učešće je i naroda i narodnih predstavnika. „Izabrani predstavnici u parlamentu, vladu i drugim organima donose sve odluke izuzev nekih koje se smatraju bitnim, donosi ih sam narod (referendumom, plebiscitom ili na neki drugi, neposredan način)“.²⁷

---

²⁶ Jovičić, Dragomir (2017) Demokratija i političke institucije (stručni rad), str. 58. Dostupno na: <https://civitas.rs/wp-content/uploads/2017/09/DEMOKRATIJA-I-POLITICKE-INSTITUCIJE.pdf> (pristupljeno 02.07.2019)

²⁷ Ibid., str.59.

3.4. Preduslovi za demokratsku državu

Da bi demokratska država funkcionalisala u punom kapacitetu dva su preduslova. To su socijalni i kulturni koji određuju mjesto, ulogu i značaj države. Kakva je država to pokazuju njena uloga, funkcionisanje i efikasnost. Po ulozi jedne države, načinu funkcionisanja i stepenu efikasnosti vidi se karakter i države i društva. „Ako je država u službi društva, odnosno građana, nesporno je demokratska. Ali, ako je u službi pojedinaca i grupe onda je autokratska, a u službi partija-partitokratska. Kada je država u službi građana, pozicionira se kao moći servis koji ima regulativnu funkciju i nezavisna kontrolna tijela (unutar i spolja) i mehanizme. Demokratija je vladavina koja je tokom razvoja društava i država mjenjala sadržaj, ali i vrijednosti na kojima se temeljila. Od vladavine proste većine u kojoj svi učestvuju (omnikratija), do predstavničke demokratije i vladavine procedura (proceduralna demokratija) koje omogućavaju svima jednake uslove i šanse, nezavisno od njihovih razlika (rasnih, religijskih, nacionalnih, slojevnih) i odnosa (većina–manjina). Vrlina demokratije je: prvo, da se zasniva na univerzalnim vrijednostima i da su joj one mjera. Drugo, da je u odgovornom društvu moguća odgovorna vladavina. Treće, da je otvorena za sve interese (opšte, posebne, pojedinačne), probleme i razvoj. U savremenoj demokratskoj vladavini značajno mjesto ima procedura. Vladavina koja ima razvijene procedure i kontrolne organe i mehanizme pripada dobrim vladavinama. Nju karakterišu demokratska izborna procedura (princip većine u izbornoj proceduri koriguje se raznim oblicima kvalifikovane većine ili proporcionalnim izbornim sistemom); sloboda misli i pravo na javno izražavanje (sučeljavanje mišljenja i odmjeravanje argumenata uz prihvatanje „boljeg argumenta“); visoka sposobnost onih koji konkurišu za izborne funkcije u vlasti (intelektualna, stručna, moralna); prihvatanje konsenzusa koji omogućava mirno razrješavanje problema i odlučivanje uz primjenu demokratskih principa. Vrijednosti na kojima se zasniva taj oblik demokratske vladavine su: ideal tolerancije, ideal nenasilja, „ideal postepenog obnavljanja društva putem slobodne rasprave ideja i promjene načina mišljenja i života“ i ideal bratstva.“²⁸

---

²⁸ Čupić, Čedomir (2008) (ur.) Vukašin Pavlović i Zoran Stojiljković, Savremena država. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung FPN, str. 231-233.

,,Za dobru liberalnu demokratsku vladavinu i državu potrebni su sljedeći uslovi:

1. Vladavina zakona za razliku od vladavine samovolje.
2. Jednakost i ravnopravnost pred zakonom.
3. Stranački pluralizam koji omogućava konkurenčiju u političkom životu.
4. Podjela vlasti na zakonodavnu, izvršno-upravnu i sudsku.
5. Disperzija ili dekoncentracija vlasti po horizontalnim i vertikalnim linijama političkog organizovanja.
6. Slobodni i tajni izbori uz razrađene kontrolne mehanizme.
7. Postojanje i djelovanje slobodnih i otvorenih medija koji podliježu samo profesionalnim standardima.
8. Slobodno tržište robe i ideja.
9. Građanska prava (individualna i kolektivna) izvedena iz prirodnih prava, odnosno ljudskih prava (pravo na život, pravo na tijelo, pravo na slobodu i pravo na svojinu). Tu su i politička, socijalna i ekonomski prava, i prava kao rezultat civilizacijskih procesa (ekološko pravo, pravo žena na reprodukciju, pravo na istinitu informaciju).

Za savremenu demokratsku državu nije dovoljno da ispuni normativne uslove, već je neophodno i da omogući okolnosti u kojima će država funkcionisati i biti efikasna. A to su pomenuta dva preduslova: socijalni i kulturni. Ako nije stabilna socijalna struktura, posebno dobro utemeljen položaj srednjih slojeva društva koji posjeduju stvaralački potencijal i nosioci su razvoja društva, nema uslova za savremenu demokratsku državu.

Demokratska politička kultura predstavlja razvijene sljedeće elemente:

1. Podizanje nivoa opšte kulture građana (funkcionalno opismenjavanje).
2. Prihvatanje univerzalnih vrijednosti kao mjerila i orijentira.
3. Formiranje i poštovanje ličnosti.
4. Poštovanje i garantovanje individualnih i kolektivnih prava.
5. Povjerenje između građana i povjerenje između onih ljudi u vlasti, državnoj upravi i građana.
6. Javni duh i javnost.
7. Odgovornost za izgovorenu javnu riječ i odgovornost pred sopstvenom savješću učesnika u vlasti.“²⁹

---

²⁹ Čupić, Čedomir (2008) (ur.) Vukašin Pavlović i Zoran Stojiljković, Savremena država, Beograd: Konrad Adenauer Stiftung FPN, str. 233-235.

3.5. Modeli demokratije u BiH

„Procjena upravljanja BiH identifikovala je neke veoma ozbiljne nedostatke u sistemu uprave BiH. Nekoliko ključnih sposobnosti upravljanja, atributi međunarodno priznati kao konstitutivni blokovi u izgradnji efikasnog, demokratskog sistema vlasti očito nedostaje danas u BiH.“³⁰ „Uslijed pojave različitih obrazaca demokratizacije kod multietničkih ili etnički duboko podijeljenih društava, kao i evolucije demokratije tokom XX vijeka, teoretičari su u oblasti političkih nauka i međunarodnih odnosa težili da uvedu u naučnu analizu nove varijante/vidove demokratije i (ne)demokratskih sistema.“³¹ U fokusu razmatranja će biti: *etnokratija, etnička i konsocijativna demokratiju.*

3.5.1. Etnička demokratija

Etnička demokratija je demokratski politički sistem, koji kombinuje proširenje građanskih i političkih prava na stanovništvo sa stalnim boravkom koje želi da ima državljanstvo, sa dodjeljivanjem favorizovanog statusa većinskoj grupi. „Za ovaj model demokratije se smatra da nastaje i da je pogodan u slučajevima kada su zemlje duboko etnički podijeljene i opterećene unutrašnjim konfliktima između različitih grupa.

Glavna obilježja etničke demokratije su:

- 1) dominacija jedne etničke grupe;
- 2) kontradikcija između građanskih i političkih prava za sve i strukturalne podređenosti manjina;
- 3) posvećenost političke elite izgradnji demokratije;
- 4) otpor manjina bez državne represije;

---

³⁰ Krstić, Svetlana (2017) Civilno društvo i demokratska konsolidacija BiH. Banja Luka: Perpetuum mobile – Institut za razvoj mladih i zajednice, str. 60.

³¹ International Institute for Middle East and Balkan Studies

- 5) identifikacija države sa dominantnom etničkom grupom, ne sa građanima;
- 6) mogućnost izgradnje homogene etničke nacije itd.

Iako okarakterisan kao jedan vid demokratije, ovaj model ima svoje nedostatke koji se ogledaju u nepostojanju potpune demokratske strukture i sistema vlasti. Pa, i pored toga, etnička demokratija se ne ubraja u ne-demokratske režime budući da zadovoljava onaj proceduralni minimum demokratskih principa: građanska i politička prava za sve, opredijeljenost za demokratski razvoj, mogućnost pružanja otpora bez državne restrikcije itd.”³²

3.5.2. Etnokratija

Prije svega fenomen „etnokratije“ situiramo, u autentično i autohtonu multietničku, odnosna multinacionalna društva i njihovu političku kulturu. I u etnokratiji se radi o naciji, samo što je ona pojmljena kao etnonacija. Govorimo o etnokratiji kao fenomenu bivstvujućem u društvima u čijim tradicijama i političkoj kulturi dominira, i na razini svakodnevne svijesti naciona i u formama osviještene i etablirane kulture, politike i znanosti, poimanje nacije kao etnonacije. Pod etnonacijom, njena povjesna domovina jesu zemlje istočno do Rajne u Europi, podrazumijevamo naciju pojmljenu kao zajednicu krvi, tla i historije, dakle, kao zajednicu ljudi jednog jezika koji zamišljaju, i u to vjeruju, da imaju istovjetno drevno etničko porijeklo, istu historijsku sudbinu, od pamтивјека zajednički i stabilan geografski prostor, istu mitologiju, simbole, predaje, mitove, bajke, običaje, mentalitete, nacionalni karakter i sl.“³³

---

³² International Institute for Middle East and Balkan Studies

Dostupno na: <https://www.ifimes.org/ba/8373-modeli-demokratije-u-bih> (pristupljeno 17.07.2019)

³³ Zgodić, Esad (2009) Multiverzum vlasti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, str. 141-152.

„Glavna obilježja etnokratskih režima su sljedeća:

- 1) osnovna prava i slobode se utvrđuju na temelju etnonacionalnog porijekla;
- 2) izvor legitimnosti režima je dominantna etnička nacija, a ne narod;
- 3) postoji tendencija ka teritorijalnoj ekspanziji;
- 4) prisutno miješanje etničke dijaspore u unutrašnje poslove države;
- 5) dominantna etnička grupa kontroliše državni aparat i primjenjuje diskriminatorne politike prema drugim grupama;
- 6) segregacija je prisutna u svim oblastima života itd.

Kako bi obezbijedile međunarodni legitimitet, etnokratije teže da zadrže selektivnu otvorenost sistema. Stoga, iako prevashodno definisana kao ne-demokratski režim, koji ne posjeduje demokratsku strukturu, etnokratija posjeduje i neka demokratska obilježja, kao što su opšte pravo glasa i demokratske institucije. Pa ipak, često se ističe da je primjenjivost ovog modela sumnjiva, te da je teško naći idealan primjer u praksi koji ispunjava osnovne elemente etnokratskog režima. Smatra se da je model suviše rigidan i da ne uzima u razmatranje i one slučajevi gdje režimi posjeduju samo neke od nabrojanih karakteristika etnokratija, kao i da ne nudi objašnjenje za postojanje i država u kojima postoji nerazdvojna kontradikcija između demokratskih i ne-demokratskih tendencija.“³⁴

---

³⁴ International Institute for Middle East and Balkan Studies

Dostupno na: <https://www.ifimes.org/ba/8373-modeli-demokratije-u-bih> (pristupljeno 17.07.2019)

3.5.3. Konsocijativna demokratija

Za razmatranje demokratije u cjelini analiza koju je izvršio Arent Lijphart na kraju preporučuje konsensualni model kao primjeren svim složenim državnim zajednicama.

„Glavna obilježja konsocijativne demokratije su:

- 1) priznavanje etničkih grupa od strane države koja obezbjeđuje opstanak njihove autonomije i identiteta;
- 2) obezbijedena proporcionalna zastupljenost etničkih grupa u državnim institucijama i kolektivna prava;
- 3) postojanje koalicione vlade koja funkcioniše na principima pregovaranja, kompromisa i konsenzusa;
- 4) pravo veta u slučaju ugrožavanja vitalnih grupnih interesa;
- 5) federalna i decentralizovana država koja se ne identificira ni sa jednom konstitutivnom grupom i teži da pomiri razlike između njih;
- 6) bikameralizam i ustavna rigidnost, itd.

Ovaj model demokratije svoju primjenu nalazi u društвima u kojima postoje etničke razlike i konflikti, i u tom kontekstu će Lijphart istaći da iako ne može da obezbijedi političku stabilnost u duboko podijeljenim društвima, konsocijativna demokratija ima ograničene ali bolje šanse nego bilo koji oblik liberalne demokratije. Međutim, kritike konsocijativne demokratije dolaze iz redova teoretičara koji smatraju da se u ovom vidu demokratije kroz priznavanje kolektivnih prava zanemaruju i krše individualna prava i slobode. Nadalje, navodi se da ova vrsta demokratije jeste oličenje rigidnosti i konzervativizma, te da ne može na duže staze da odgovori na nove izmjene u okviru sistema date države.“³⁵

---

³⁵ International Institute for Middle East and Balkan Studies

Dostupno na: <https://www.ifimes.org/ba/8373-modeli-demokratije-u-bih> (pristupljeno 18.07.2019)

Uloga civilnog društva u razvoju lokalne demokratije u BiH/studija slučaja općina Ilijadža

	OBILJEŽJA ETNIČKE DEMOKRATIJE	PRIMJENJIVOST MODELA U BIH
ETNIČKA DEMOKRATIJA	dominacija jedne etničke grupe	NE, budući da postoje tri etničke grupe definisane Ustavom kao konstitutivni narodi
	kontradikcija između građanskih i političkih prava za sve i strukturalne podređenosti manjina	NE, Ustavom je obezbjedena ravnopravnost tri konstitutivna naroda, kao i jednak prava onih građana koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda
	posvećenost političke elite izgradnji demokratije	DA, ali počiva na nacionalističko-etničkim obrascima javne podrške (glasanje na izborima i dr.)
	država se identificira sa dominantnom etničkom grupom, ne sa građanima	DA i NE, država se ne identificira sa dominantnom etničkom grupom budući da ona ni ne postoji, ali se u entitetima (bez obzira na presude Ustavnog suda) politika zasnovana upravo na obrascu dominantne etničke grupe (RS) ili grupe (FBiH)
	mogućnost izgradnje homogene etničke nacije	NE, svaka od tri etničke grupe ima prerogative kojima brani svoj status
	otpor manjina bez državne represije	/
	OBILJEŽJA ETNOKRATIJE	PRIMJENJIVOST MODELA U BIH
ETNOKRATIJA	osnovna prava i slobode se utvrđuju na temelju etnonacionalnog porijekla	NE, iako prije reformi ustava RS i FBiH, ta praksa je postojala na entitetском nivou
	izvor legitimnosti režima je dominantna etnička nacija, a ne narod	DA i NE, jer izvor legitimnosti nije dominantna etnička nacija (jer je nema), ali nije ni narod kao cjelina
	postoji tendencija ka teritorijalnoj ekspanziji	NE
	prisutno miješanje etničke dijaspore u unutrašnje poslove države	DA i NE, budući da je postojala/postoji određen stepen podrške dijaspore, mada ne i direktno zadiranje u unutrašnje poslove države
	dominantna etnička grupa kontrolira državni aparat i primjenjuje diskriminatorne politike prema drugim grupama	NE, iako se na entitetском nivou jeste pojavila takva praksa prije reforme njihovih ustava poslije 2000. godine
	OBILJEŽJA KONSOCIJATIVNE DEMOKRATIJE	PRIMJENJIVOST MODELA U BIH
KONSOCIJATIVNA DEMOKRATIJA	priznavanje etničkih grupa od strane države koja obezbjedi opstanak njihove autonomije i identiteta	DA
	obezbjedena proporcionalna zastupljenost etničkih grupa u državnim institucijama i kolektivna prava	DA
	postojanje koalicione vlade koja funkcioniše na principima pregovaranja, kompromisa i konsenzusa	DA
	pravo veta u slučaju ugrožavanja vitalnih grupnih interesa	DA
	federalna i decentralizovana država koja se ne identificira ni sa jednom konstitutivnom grupom i teži da pomiri razlike između njih	DA, mada postoje veliki problemi u praktičnoj realizaciji
	bikameralizam i ustavna rigidnost	DA

Tabela 1: Primjenjivost etničke demokratije, etnokratije i konsocijativne demokratije u BiH³⁶

³⁶ International Institute for Middle East and Balkan Studies

4. CIVILNO DRUŠTVO U POSTDEJTONSKOJ BiH

„Demokratizacija lokalne samouprave ide uporedo sa razvojem civilnog društva.“

Larry Diamond

4.1. Definisanje civilnog društva

„Civilno društvo spada u onu grupu pojmove sociološke i političke teorije (poput pojmove slobode, pravde, jednakosti, demokratije) koji emituju vrlo intenzivno značenje usmjereno istovremeno i ka polju teorije i ka polju praktičnog društvenog života. Dijelom i zbog toga, takve pojmove nije lako definisati i njihova upotreba podrazumijeva ne samo izvjesnu zonu neodređenosti, već manje i veće razlike u tumačenju i primjeni.“³⁷ Dvije su dimenzije pojma civilnog društva. Jedna je teorijsko-analitička, dok je druga normativno-mobilizatorska. U teorijsko-analitičkoj dimenziji pojam civilno društvo se koristi za analizu i objašnjenje dimenzija društvenog života, a koje postoje u realnosti i mogu se podvesti pod taj pojam. „Civilno društvo je, u tom smislu, agregatni pojam kojim se označava specifičan skup društvenih komunikacija i socijalnih veza, socijalnih institucija i društvenih vrijednosti, čiji su glavni akteri: građanin sa svojim civilnim pravima; građanske (nepolitičke i nevladine) organizacije, udruženja, društveni pokreti i građanske institucije; i sve ono što se u modernom društvu obuhvata terminom javnost. Za razliku od teorijsko-analitičke, u drugoj svojoj funkciji, pojam civilnog društva ima prevashodno status normativnog koncepta, koji služi i pomaže da se motivišu i mobilišu građani i ostali socijalni akteri kako bi ustanovili i razvili različite sadržaje i oblike civilnih aktivnosti. U ovoj funkciji pojam civilnog društva posebno dolazi do izražaja u periodu tranzicije iz više ili manje autoritarnih u manje ili više demokratska društva i politička uređenja.“³⁸

---

³⁷ Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik, str. 53.

³⁸ Ibid., str. 54.

Dejtonski mirovni sporazum „predviđa aktivnu ulogu nevladinih organizacija, Aneks 6: Sporazum o ljudskim pravima, u čijem članu XIII je predviđeno da će potpisnice podržavati i unapređivati rad nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava.“³⁹ Civilno društvo je jedan instrument kontrole javne i političke vlasti te njene odgovornosti. „Noseća ideja građanskog društva je slobodan pojedinac, ekonomski nezavisan, pravno slobodan i moralno odgovoran. Civilno društvo počiva na ideji da samo slobodni građani biraju vlast, da joj daju legitimaciju i imaju pravo da je kontrolisu. Koncept civilnog društva inspirisan je političkim liberalizmom i moralnom autonomijom ličnosti, značajnim dijelom i tržišnim liberalizmom.“⁴⁰ Civilno društvo sastoji se od akcija građana usmjerenih ka poboljšanju svoje zajednice i društva. To su temelji na kojem počiva demokratija, pluralizam, poštovanje ljudskih prava, dobra vladavina i kohezivnost društva. Najčešće pod civilnim društvom podrazumijemo prostor besprisilne kolektivne akcije okupljene oko zajedničkih interesa, ciljeva, vrijednosti. S toga, razvijeno civilno društvo čini osnovni preduslov za nastajanje i održavanje pravne i demokratske države. Civilno društvo je područje institucija organizacija, mreža i pojedinaca smještena između porodice, države i tržišta. Ljudi se dobrovoljno udružuju radi zagovaranja zajedničkih interesa. Civilno društvo predstavlja skup institucija i organizacija koje spajaju ljudе uz vladu i privatni sektor. Puno je definicija civilnog društva. „Prethodno skoro zaboravljen, termin civilno društvo je ušao u intenzivnu upotrebu u periodu koji je neposredno prethodio ovome, dakle, u posljednje dvije decenije dvadesetoga vijeka.“⁴¹ Kroz privatnu i javnu sferu civilno društvo se predstavlja kao „locus demokratije i liberalnih principa, ali i legitimnosti moderne države. To naročito važi za društva u tranziciji, u kojima je teorija i praktično realizovanje koncepta civilnog društva svojevrsni teren socijalnog učenja. Još više to važi za multietnička i multikulturalna društva u kojima se kroz civilno društvo uči i potvrđuje vrijednost razlikovanja i tolerancije, i kroz stalni konflikt, ali i kompromis interesa, postiže nova percepcija sopstvenog“. ⁴² BiH je primjer takvog društva.

---

³⁹ Vučković-Šahović, Nevena (1996) Nevladine organizacije i zaštita ljudskih prava.

Beograd: Beogradski centar za ljudska prava, str.109.

⁴⁰ Demokratija i ljudska prava zbornik radova (2002) Sarajevo: Civitas Bosne i Hercegovine, str.139.

⁴¹ Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik, str. 9.

⁴² Ibid., str. 56.

„Zbog toga je taj pojam i danas teorijski i socijalno produktivan, kao uostalom, što je bio tokom čitave moderne.“⁴³ Na civilno društvo Džon Kin gleda kao“ idealtipska-kategorija (idealtip u smislu Maksa Vebera) koja i opisuje i zamišljaju složenu i dinamičnu cjelinu zakonom zaštićenih nevladinih institucija koje su obično okrenute nenasilju, samoorganizaciji i samorefleksiji, i neprestano pod tenzijom u međusobnim odnosima i odnosima sa državnim institucijama koje oblikuju, ograničavaju i omogućavaju njihove aktivnosti.⁴⁴ „Civilno društvo odnosi se na prostor za kolektivno djelovanje oko zajedničkih interesa, svrha i vrijednosti, koje se uglavnom razlikuju od vladinih i komercijalnih aktera za profit.“⁴⁵ Moderne interpretacije termina opisuju ga kao „neviđenu kolektivnu akciju s zajedničkim interesom, vrijednostima i ciljevima. Prisutni su interesi raznolikosti grupa, različiti po svojoj formalnosti, autonomiji i moći. Problemi sa pojmom uglavnom se odnose na zbrku da ga svi razumiju sa drugaćiji način.“⁴⁶ Civilno društvo se definiše i kao „skup posredničkih udruženja koja nisu ni država ni porodica, ali koji imaju aktivnu i pozitivnu ulogu u društvenim, ekonomskim i kulturnim aktivnostima.“⁴⁷ Izraz „civilno društvo odnosi se na područje autonomnih grupa i udruženja koje djeluju nezavisno od vlasti.“⁴⁸ „Globalizacija dovodi do sve veće uloge civilnog društva i ne isključuje državu već je prepostavlja kao sebi korelativni pojam. Postoje brojni faktori koji ometaju razvoj civilnog društva u BiH, među kojima je najznačajnija postojeća i duboko ukorijenjena politička kriza. Politička kriza osigurava primat nacionalističkih politika, zainteresiranih samo za osiguranje interesa tri glavne nacionalne/etničke skupine, što koči BiH u napredovanju u procesu evropskih integracija.“⁴⁹

---

⁴³ Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik, str.1 0.

⁴⁴ Kin, Džon (2003) Civilno društvo. Beograd: „Filip Višnjić“, str. 14.

⁴⁵ World Health Organization

Dostupno na: https://www.who.int/social_determinants/themes/civilsociety/en/ (pristupljeno 11.08.2019)

⁴⁶ Civil Society

Dostupno na: <https://www.questia.com/library/sociology-and-anthropology/social-organization-and-community/social-assistance/civil-society> (pristupljeno 11.08.2019)

⁴⁷ Civil Society: Meaning, Features and Role of Civil Society

Dostupno na: <https://www.preservearticles.com/political-science/civil-society-meaning-features-and-role-of-civil-society/30487> (pristupljeno 12.08.2019)

⁴⁸ Heywood, Andrew (2011) Global Politics. New York: Palgrave Macmillan, str.152.

⁴⁹ Centar za promociju civilnog društva, str.11. Dostupno na: <http://www.civilnodrustvo.ba/media/45420/izvje%C5%A1taj-o-poticajnom-okru%C5%BEenju-za-razvoj-civilnog-dru%C5%A1ta-u-bih-za-2014-godinu.pdf> (pristupljeno 12.08.2019)

4.2. Historijski pregled

Etimološki razvoj pojma civilnog društva je išao putem: starogrčki „koinonia politike“ prevedeno je na latinski u „societas civilis“, da bi u engleskom došlo do „civil society“, a u njemačkom do „burgerliche Gesellschaft“. Stariji prevodi s engleskog i njemačkog su davali „prednost terminu „građansko društvo“, da bi se tek u novije vrijeme uveo u upotrebu i termin „civilno društvo“.“⁵⁰ Po tom poimanju to je bilo političko društvo u kojem su aktivni građani učestvovali u oblikovanju politike. Vremenom je izraz civilno društvo poprimalo različita značenja. O nastanku i evoluciji civilnog društva pisao je Džon Kin. Ukazuje na to da perspektiva civilnog društva sadrži neiskorištene potencijale kojima je moguće stvoriti nove hrabre slike civilnog društva. Te slike mijenjaju način razmišljanja. „Po Kinu, historija liberalne političke misli od sredine sedamnaestog vijeka do Marksovog doba bila je historija pokušaja da se opravdaju sila i pravo, politička moć i zakon, dužnost podanika i prava građana.“⁵¹

Pet je modela razlikovanja kako bi se uspostavila linija razgraničenja između nedržavne i državne sfere.

Prvi model zastupa Tomas Hops u djelu „Levijatan“ gdje gleda na državu kao na radikalnu negaciju prirodnog stanja gdje vlada rat svih protiv sviju. Država to stanje učini miroljubivim i podnošljivim za sve stanovnike svojom legitimacijom i time civilno društvo nastaje kao rezultat tog procesa koji se izjednačava sa državom i njenim zakonima. Ovom modelu državne moći odgovara država sigurnosti.

Drugi model zastupa Džon Lok u djelu „Dve rasprave o vladama“. Lok smatra da je očuvanje privatne svojine temelj građanskog društva i vlade. Pod svojinom ne podrazumijeva samo materijalna dobra, već i pravo da se očuva vlastiti život, sloboda i imovina. Ovom modelu u kojem su privatna svojina i sloboda zagarantovane vladavinom prava korespondira model konstitucionalne države.

---

⁵⁰ Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik, str.11.

⁵¹ Ibid., str. 21.

Treći model zastupa Tom Pejn u djelu „Prava čoveka“, koji kao centralnu temu razvija civilno društvo protiv države. Sve manje ostaje mesta za mješanje vlade te je riječ o modelu minimalne države.

Četvrti model zastupa Hegel u djelu „Osnovne crte filozofije prava“ gdje civilno društvo istovremeno zahtjeva i obezbeđuje preduslove za institucionalno odvajanje suverene i absolutne države i to odgovara modelu univerzalne države.

Peti model zastupaju Džon Stuart Mil i Aleksis de Tokvil. U djelu „O slobodi“ Džon Stuart Mil raspravlja o prirodi i granicama vlasti koje društvo treba da ima nad pojedincem, ističući u prvi plan građansku, odnosno društvenu, odnosno individualnu slobodu. Aleksis de Tokvil u djelu „O demokratiji u Americi“ ukazuje na mogućnost tiranije većine nad manjinom, te peti model odgovara liberalno-demokratskoj državi.

„Jezik civilnog društva (*societas civilis*), koji se tradicionalno koristio kada se govorilo o mirnom političkom poretku kojim vlada zakon, počeo umjesto toga da se upotrebljava za sferu života koja je institucionalno odvojena od teritorijalnih državnih ustanova. One ukazuju na to kako je jezik civilnog društva, u periodu 1750-1850. godine, postao krhak i više značan, predmet intenzivne diskusije i sporenja.“⁵² Džon Kin ističe da “pojam civilno društvo svakako predstavlja ključnu riječ evropske političke misli kroz čitav period 1750-1850.godine“.⁵³ „Kod Aristotela je u osnovi postojao znak jednakosti između građanskog društva i političkog društva (države)“.⁵⁴ Može se zaključiti kako je upravo individualni građanin vlasnik polazne tačke za klasično shvatanje pojma civilnog društva. Adam Ferguson je civilno društvo posmatrao „kao kolektivitet slobodnih građana u kojem oni sami upravljaju svojim poslovima kroz kolektivno samoodređenje“.⁵⁵

---

⁵² Kin, Džon (2003) Civilno društvo. Beograd: „Filip Višnjić“, str. 13.

⁵³ Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik, str. 12.

⁵⁴ Ibid., str.12.

⁵⁵ Ibid., str. 25.

To stanje je teško ustanoviti, a još teže održati te se zalaže za ravnotežu koju treba pronaći. To se odnosi na pretjerane komunikacije i nedostatke komunikacije. Pretjerana komunikacija može dovesti do razlika u mišljenju, dok sam nedostatak komunikacije ograničava slobodu. Zbog toga nedostatak komunikacije Ferguson vidi kao opasnost. Zaključuje da je „prisustvo komunikativnih tokova između različitih individua uslov postojanja slobodnog civilnog društva“.⁵⁶ Sa druge strane, Hegel je omogućio da pojam civilno društvo postane jedan od koncepata političke filozofije i političke sociologije. Po Hegelu „stvaranje građanskog društva djelo je modernog svijeta“.⁵⁷ Hegelu pridjev građanski, dobija socijalni smisao kojim se označava društveni položaj individue te tako civilno društvo postaje sfera građanskih privatnih ljudi. Hegel društvo raščlanjuje na: „ekonomski „sistem potreba“; privato-pravno „pravosuđe“ (građansko pravo); političko-običajnu integraciju (korporacije u smislu asocijacija onih koji rade i proizvode); društvo obrazovanja; institucije administracije („policija“ u smislu uprave); kao i klase i klasno društvo.“⁵⁸ Za Hegelovu koncepciju civilnog društva značajno je sagledavanje da iza interesa stoje potrebe i sistem potreba, te da su potrebe i interesi posredovani radom, djelotnošću. U novije vrijeme sve više su zastupljene teorije koje se zasnivaju na Marksovom i Hegelovom shvatanju da se civilno društvo ipak treba suprotstavljati državi i time je kontrolisati. Novija historija i istraživanja dovode do dalnjeg razvoja ideje civilnog društva, ali i preuveličavanja njegove uloge kao faktori koji je od ključne važnosti za rješavanje društvenih problema. Organizacije civilnog društva nazivaju se dobrovoljnim, nezavisnim, neprofitnim, nevladinim ili trećim sektorom. „Osnovni cilj civilne strategije je izgradnja razvijenog civilnog odnosno građanskog društva. Bez izgrađenog civilnog društva nema ni dobro uređene države i političke zajednice.“⁵⁹

---

⁵⁶ Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik, str. 25.

⁵⁷ Ibid., str. 26.

⁵⁸ Ibid., str. 27.

⁵⁹ Pavlović, Vukašin (2006) Društveni pokreti i promene. Beograd: Službeni glasnik, str. 96.

4.3. Razvoj organizacija civilnog društva ili sektora

Može se reći kako je razvoj pravog, istinskog civilnog društva u BiH usporen. Na ovom području civilno društvo nema naročito drugu tradiciju, tek neposredno nakon završetka rata dobija na značaju. „Ono što je dosadašnji razvoj događaja nesporno pokazao je da za razvoj stabilne i djelotvorne demokratije nisu dovoljne samo teoretske demokratske institucije (parlament, izbori, referendumi, peticije i sl.), već mora postojati demokratska praksa aktivnog građanskog učešća i građanska politička kultura koja će podržavati razvoj demokratskog života, što je conditio sine qua non postojanja civilnog društva. Izgradnja i funkcionisanje demokratskog političkog sistema, odnosno civilnog društva, podrazumijeva postojanje demokratske, participativne političke kulture, u čijoj je osnovi postojanje informisanog, aktivnog, odgovornog i angažovanog građanina. Kao i na mnogim drugim pitanjima, prije će biti da smo u BiH nazadovali“⁶⁰gdje svakodnevne promjene u političkoj situaciji stavljuju i izazove pred civilno društvo. Rast civilnog društva u BiH mnogo više je kvantitativnog nego kvalitativnog karaktera. Na području BiH primjetan je jaz kvantitativnog aspekta i stvarnog uticaja u svakodnevnom životu jer trenutno postoji preko 22.000 organizacija civilnog društva. Građansko učešće je skromno i pored brojnih društveno političkim sistemom predviđenih mogućnosti. Posebno je važno istaći da uticaj civilnog društva u BiH mnogo je uočljiviji na lokalnom nivou.. „Civilno društvo u BiH djeluje većinom reaktivno, što se vidi iz činjenice da spontani pokušaji participacije građana u bosanskohercegovačkom društvu obično proizlaze iz nezadovoljstva nekom određenom činjenicom ili stanjem, čije se poboljšanje zahtijeva odmah i bezuslovno, bez pravog poznavanja procesa koji mogu dovesti do rješenja tog problema. Jedno je zahtijevati instant-promjene, a sasvim drugo uticati na mehanizme i učestvovati u samim procesima koji će rezultirati željenom promjenom.

---

⁶⁰ Centar za promociju civilnog društva

Dostupno na: <http://www.civilnodrustvo.ba/cpcd/cpcd-novosti/glas-ocd-gra%C4%91anski-sektor-u-bosni-i-hercegovini-realnost-ili-iluzija/> (pristupljeno 20.08.2019)

Unutar civilnog društva, naravno, djeluje i tzv. civilni sektor, tijelo koje se sastoji od nebrojenih organizacija, sindikata, vjerskih ustanova, medija i sl. Organizacije civilnog društva u BiH su najvećim dijelom fokusirane na pružanje socijalnih usluga, dok je u oblastima kao što su političko djelovanje i formulisanje politika njihova uloga još uvijek od manje važnosti. Sposobnost civilnog sektora da učestvuje u kreiranju javnih politika je gotovo zanemariva. Postoje dva glavna razloga za ovo. Prvi je gotovo potpuno odsustvo think tank-ova⁶¹ u BiH. Osim Nezavisnog biroa za humanitarna pitanja (IBHI)⁶², nijedna institucija civilnog društva u BiH nije pokazala sposobnost da vrši stalni monitoring i analizira efekte određenih javnih politika u BiH. Svi drugi pokušaji monitoringa i analize efekata javnih politika u BiH su bili samo projektni pokušaji koji su se završili zajedno sa tim projektima. Što zbog raspona različitih interesa unutar njega, što zbog razlike u uticaju različitih vrsta civilnih organizacija, civilni sektor se može raščlaniti na tri podsektora.

Prvi „podsektor“ sačinjavaju organizacije civilnog društva čije je polje djelovanja uslovljeno stavovima i politikama određenih grupacija u društvu i mijenja se u skladu s njima. One se prilagođavaju željama jedne od političkih stranaka i zastupaju ih kroz svoje aktivnosti pod maskom zastupanja „interesa građana“. Nažalost, njihova prisutnost u svakodnevnom životu u BiH je velika i do te mjere su promovisane da mnogi građani čitavo civilno društvo svrstavaju u taj isti, ispolitizirani kontekst. Zadatak im je da privlače pristalice i glasače i rijetko bilježe aktivnost van predizbornih kampanja. Ova kategorija udruženja uključuje ona koja su osnovana sa ciljem da ispunjavaju interes onih društvenih grupa koje predstavljaju potencijalno izbornu tijelo za određenu političku opciju (na primjer: sindikati, udruženja demobilisanih boraca, udruženja RVI, udruženja civilnih žrtava rata). Kontinuirana podrška ovim udruženjima, bez obzira na promjene u društvenim odnosima, još uvijek prati tradiciju koju se nijedna politička opcija ne usuđuje

---

⁶¹ Trust mozgova ili, rjeđe think tank (na engleskom doslovno "rezervoar misli") je izraz koji u najširem smislu podrazumijeva formalni ili neformalni skup naučnika, učenjaka ili vrhunskih stručnjaka za neku oblast koji redovno daju stručno mišljenje i savjete određenom pojedincu, organizaciji ili cijeloj javnosti. U užem smislu se pod time podrazumijevaju neprofitne organizacije posvećene istraživačkom radu i/ili zastupanju te lobiranju određene ideje ili ideologije.

⁶² Inicijativa za bolju i humaniju inkluziju (IBHI) je nevladina organizacija (think tank) registrovana na nivou BiH. IBHI radi na jačanju socijalnog uključivanja, smanjenju siromaštva i rizika od siromaštva u svim njihovim aspektima pružanjem stručne pomoći i izgradnji kapaciteta vladinih institucija i nevladinih organizacija putem doprinosa dinamičnom socijalnom i ekonomskom razvoju u skladu sa EU standardima. Osnova za ostvarenje svih rezultata je transparentan i odgovoran rad pri čemu IBHI daje veliki doprinos osnaživanju vlasništva lokalnih partnera i održivosti rezultata.

promijeniti. Glavni problem ovih udruženja je nedostatak finansijskih resursa, i to što glavni izvori finansiranja njihovih aktivnosti dolaze direktno iz javnih/vladinih budžeta. Preko 60% izvora koji se distribuiraju iz opštinskih budžeta udruženjima se dodjeljuju ovoj kategoriji udruženja, bez ciljeva i evaluacije efekata ovih sredstava. Jedinice lokalne samouprave objašnjavaju takvu raspodjelu sredstava iz opštinskih budžeta potrebom da se promoviše lokalna zajednica kroz sport, kulturu i humanitarne aktivnosti.

Druga vrsta organizacija civilnog društva su tzv. „think-tanks“, organizacije koje se fokusiraju na analiziranje i proučavanje društva u kojem postoje i osmišljavanje strategija za rješavanje mnogobrojnih društvenih problema. Iako njihove analize često otkrivaju veoma važne probleme u društvu i imaju konstruktivne preporuke, važno je naglasiti da su one obično dostupne samo nekim skupinama („intelektualcima“, drugim OCD, državnim institucijama i političarima). Kvalitet i učinak rada think-tankova se, stoga, ne ocjenjuje samo kvalitetom njihovog rada, nego i time da li taj rad ima ikakvog odraza na rad javnih institucija ili stvaranje politika i strategija. U BiH je objavljen ogroman broj publikacija koje se bave svim mogućim društvenim temama, ali njihov efekat se obično svodi na par članaka u novinama i pokoji besciljni okrugli sto.

Treći podsektor, koji čini ogromnu većinu civilnog sektora, su tzv „grassroots“ organizacije. Grassroots udruženja su mala lokalna udruženja koja su direktni prevodioci i predstavnici interesa različitih politički marginaliziranih društvenih kategorija, koja uglavnom djeluju na lokalnom nivou. Ova kategorija uključuje različita udruženja od udruženja povratnika i izbjeglica, udruženja koja okupljaju osobe sa invaliditetom i posebnim potrebama, lokalnih omladinskih inicijativa, udruženja poljoprivrednika i udruženja koja su osnovana sa ciljem promovisanja poljoprivrede i ruralnog razvoja, do različitih inicijativa za lokalni razvoj itd. Ukratko, ovo je cijeli niz različitih udruženja koja su nastala kao izraz potrebe običnog čovjeka da odgovori na određene društvene izazove. Karakteristika ovih udruženja jeste da imaju neupitnu i veoma jaku društvenu legitimnost u svojim zajednicama, i da su prepoznata kao grassroots inicijative u tom smislu. S druge strane, ove organizacije nemaju adekvatne tehničke kapacitete da aktivno učestvuju u definisanju javnih politika i da apliciraju za fondove međunarodne zajednice. Nažalost, njihova glavna slabost je slaba umreženost kao i nedostatak umrežavanja, te nedostatak mehanizama za utjecanje na javne politike.

Ona su idealna za istraživanje potreba građana ili potreba različitih društvenih kategorija, ali i za procjenjivanje efekata određenih javnih politika. Njihov direktni uticaj na društvo (iako je društvo u ovom slučaju uglavnom ograničeno na lokalnu zajednicu) je snažan, uprkos teškoćama s kojima se suočavaju. Krajnji cilj im je poboljšati kvalitet življenja svojih članova, a za to obično imaju veoma ograničena sredstva te malu ili nikakvu podršku vlasti. Društvena nerazvijenost, uvjetovana ograničenom modernizacijom, doprinijela je obnavljanju ideoloških šablona (nacionalnih umjesto klasnih), te nedemokratskih oblika vladanja pod maskom želje za demokratizacijom (i pridruživanjem EU). Vrlo često se javnost pita da li djeluje građansko društvo. Umjesto toga, pitanje bi trebalo biti kojim se proceduralnim putevima i u okviru kojih institucija suočavaju, sukobljavaju ili usklađuju različiti interesi te kako se dolazi do odluka što uvažavaju i načelo vladavine većine i ideju prihvatljivosti za sve. Društvo je dostiglo dovoljan stepen socijalne integracije kroz unutrašnje norme i pravila igre, a društveni akteri, unatoč sve većoj kompleksnosti sistema i političkoj apatiji naroda, imaju i interes i način da učestvuju u formiranju političke volje. I građanska i politička prava, osim što za sobom povlače to da drugi imaju obavezu ne zadirati u njih, znače i da oni na koje se ta prava odnose, tj. svaka osoba, ima moć odlučivanja o njihovu provođenju. Društvo je, posredstvom pravne države, odgovorno za zaštitu prava, ali nositelji tih prava - građani - ne smatraju da su zauzvrat odgovorni za društvo. Proces saradnje civilnog sektora s državnim institucijama podržava i Međunarodna zajednica, koja naglasak stavlja na institucionalne reforme koje se jedino mogu implementirati u saradnji s lokalnim vlastima. Civilno društvo se trenutno suočava s izazovom ubjeđivanja drugih organizacija civilnog društva (medija, sindikata i vjerskih organizacija) da prihvate principe koje je usvojila većina aktivnih nevladinih organizacija, kako bi stvorili demokratske institucije koje će garantovati slobodu od isključivanja za dobrobit interesa bilo koje društvene grupe, bez obzira koji su se kvaliteti pripisivali toj grupi kroz historiju. Rješenje mora biti dugoročno i upotpunosti u skladu s principima otvorenog društva.⁶³ Konkretan pokazatelj moderniziranosti političke zajednice upravo pokazuje razvijenost civilnog društva.

---

⁶³ Dmitrović, Tijana, Izazovi civilnog društva u Bosni i Hercegovini-Analize i preporuke za politike. Fondacija za socijalno uključivanje u Bosni i Hercegovini, str. 6-8.

4.4. Participacija (učešće građana)

Participacija građana je „proces kroz koji građani vrše uticaj na odluke vlasti koje imaju posljedice na njihov život ili život njihovih sugrađana.

Aktivna participacija građana podrazumijeva saradnju sa predstavnicima vlasti (lokalne i viših nivoa) kada građani daju svoje prijedloge i učestvuju u realizaciji odluka te tako vrše uticaj na odlučivanje u zajednici.

Pasivna participacija građana je ona u kojoj građani prisustvuju vladinim skupovima kako bi dobili informaciju, ali ne daju vlastite prijedloge.

Participacija građana bitna je za razvoj lokalne samouprave, ali i cijele zajednice jer:

- pomaže u procesu donošenja odluka (kako bi vlasti donijele kvalitetnije odluke u skladu s potrebama),
- reducira konflikte i podiže nivo konsenzusa,
- povećava razumijevanje, saradnju i poštovanje napora koje vlast čini za zajednicu, • daje podršku razvojnim programima zajednice,
- povećava transparentnost vlasti u odnosu na potrebe građana,
- pomaže u boljoj informisanosti građana o radu vlasti, ali i drugih sektora.

Jedno od osnovnih prava građana kao pojedinaca jeste pravo na izbor. To pravo omogućava građanima da ravnopravno učestvuju u donošenju odluka, ali za to se mora naći pravi način i potrebno je poštovati pravila i procedure. Također, građani imaju pravo na slobodu mišljenja i govora, pa prema tome imaju pravo i da iskažu svoj stav, daju mišljenje i komentar po određenom pitanju te da učestvuju u kreiranju određenih politika.“⁶⁴

---

⁶⁴ Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014) str.12.

Dostupno na: <http://www.banjalučka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/12/PriručnikUNDP.pdf> (pristupljeno 01.09.2019)

4.5. Oblici organizovanja civilnog društva

Organizacijama civilnog društva nazivaju se neprofitne, organizacije koje osnivaju građani i rukovode istim, neovisno o državnom (javnom) aparatu.

4.5.1. Udruženje

U BiH postoje zakoni na entitetskom i državnom nivou koji regulišu rad nevladinih organizacija, a koje su u propisima označene kao udruženja. „Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama BiH : Udruženje je svaki oblik dobrovoljnog povezivanja tri ili više fizičkih ili pravnih lica u svim kombinacijama, radi unapređenja i ostvarivanja nekog zajedničkog ili opšteg interesa ili cilja, u skladu sa Ustavom i zakonom a čija svrha nije sticanje dobiti. Takođe i prema Zakonu o udruženjima i fondacijama Federacije BiH, u članu 2 stav 1. udruženje je definisano na sljedeći način: Udruženje je, u smislu ovoga zakona, svaki oblik dobrovoljnog povezivanja više fizičkih ili pravnih lica radi unapređenja i ostvarivanja nekog zajedničkog ili općeg interesa ili cilja, u skladu s Ustavom i Zakonom, a čija osnovna svrha nije sticanje dobiti. Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama Republike Srpske, udruženje građana je definisano članom 2. stav 1. na sljedeći način: Udruženje je, u smislu ovog zakona, svaki oblik dobrovoljnog povezivanja više fizičkih ili pravnih lica radi unapređenja ili ostvarivanja nekog zajedničkog ili opšteg interesa ili cilja, u skladu sa Ustavom i zakonom, a čija osnovna svrha nije sticanje dobiti. U skladu s navedenim zakonima registruju se sve nevladine organizacije bez obzira na specifične ciljeve, djelatnosti, opseg djelovanja te masovnost članstva, uključujući na primjer sportske klubove, savjetovališta, razne centre, strukovna udruženja (npr. privrednika, pravnika), udruženja određenih kategorija lica (penzionera, dijabetičara, mladih, intelektualaca, zanatlija, povratnika) i slično, o čemu će više biti govora. Činom registracije udruženje stiče svojstvo pravne osobe/pravnog lica, ali ne može odmah po automatizmu djelovati u pravnom prometu.“⁶⁵

---

⁶⁵ Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014) str.12.-13.

Dostupno na: <http://www.banjalučka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/12/PriručnikUNDP.pdf> (pristupljeno 01.09.2019)

4.5.2. Nevladina organizacija (NVO)

Postoje brojni termini koji su u upotrebi u određenim državama, što je uslovljeno kulturnim, političkim i privrednim razvojem ovih zemalja. „Tako se u Sjedinjenim Američkim Državama ovaj sektor najčešće naziva neprofitnim sektorom (nonprofitsector), u Engleskoj dobrovoljnim sektorom (voluntary sector), u Francuskoj sektorom socijalne ekonomije (economie sociale), a u zemljama u razvoju, nevladim organizacijama (nongovernmental organizations). Pored ovih termina, u upotrebi su još i termini: treći sektor, dobrovorni sektor, civilnodruštvene organizacije, nezavisni sektor, sektor udruživanja i sektor izuzet od poreza. „Pojam nevladina organizacije (NVO) podrazumijeva svaku organizovanu grupu ljudi, dobrovoljnu organizaciju, humanitarnu agenciju, stručno udruženje, organizaciju za ljudska prava, zadrugu i sličan oblik organizovanja, ali samo onu koja je neovisna od vlade, to jest od državnih organizacija i institucija. NVO-i su u osnovi tijela koja funkcionišu na bazi volonterskog rada i koja samim tim ne podliježu rukovođenju od strane organa vlasti.“⁶⁶ Pored pojma nevladine organizacije u upotrebi se vrlo često koriste i pojmovi: dobrovoljne, humanitarne, neprofitne, organizacije trećeg sektora. Nevladine organizacije ne uključuju tijela koja djeluju kao političke stranke, sindikalne organizacije i vjerske zajednice. „Pojam nevladina organizacija ne koristi se u bh. zakonskoj terminologiji nego samo termin udruženje, pa čak ni udruženje građana s obzirom da se kao osnivači mogu pojaviti i pravna lica a ne samo građani (samostalno ili u kombinaciji sa fizičkim osobama – građanima). Nadalje, i sindikati se po entitetskim zakonima registruju kao udruženja, što se ne uklapa u navedenu definiciju nevladine organizacije. Kao što se vidi iz zakonske definicije, udruženja tj. NVO-i nemaju za cilj sticanje dobiti (profita). Ukoliko tokom obavljanja svoje djelatnosti i steknu određenu dobit (profit), ona se ne raspodjeljuje između članova ili osnivača nego se koristi za dalje ispunjenje ciljeva koji su utvrđeni statutom.“⁶⁷

---

⁶⁶ Krstić, Svetlana (2017) Civilno društvo i demokratska konsolidacija BiH. Banja Luka: Perpetuum mobile – Institut za razvoj mladih i zajednice, str. 21.

⁶⁷ Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014) str. 13.

„Prema procjenama, u BiH trenutno postoji preko 22 000 organizacija civilnog društva, ili 3,42 nevladine organizacije na 1.000 stanovnika. Teško je ustanoviti precizan broj ovih organizacija jer dok se neke stalno gase, druge se tek registriraju. Osim toga, u kontekstu četiri nivoa vlasti u BiH, mnoge od ovih organizacija djeluju u samo jednoj ili nekoliko općina, dok su druge registrirane i aktivne na nivou cijele zemlje.“⁶⁸ Ne postoje precizni podaci o broju i to je posljedica nepostojanja jedinstvenog registra, te preklapanja registara na različitim administrativnim nivoima.

Slika 2.Broj registrovanih udruženja i fondacija u BiH.⁶⁹

Slika 3. ReLOaD⁷⁰ inicijativa za saradnju jedinica lokalne samouprave i organizacija civilnog društva.⁷¹

⁶⁸ EU info centar u BiH

Dostupno na: <https://euinfo.ba/bs/eu-agenda/civilno-drustvo/> (pristupljeno 04.09.2019)

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Opširnije vidjeti na str. 44.

⁷¹ Ibid.

4.5.3. Neformalna grupa

Neformalnom grupom „najčešće se označava skup pojedinaca ili grupa koji imaju zajednički interes ili motiv i koji su se spontano okupili radi djelovanja na ostvarivanju zajedničkog interesa odnosno ciljeva, ali koji svoje okupljanje nisu pravno regulisali. Razlika između neformalne grupe i nevladine organizacije je u tome što neformalne grupe nemaju status pravnog lica, te na takav način nemaju prava i obaveze po domaćim propisima. Međutim, dešava se da se nakon nekog vremena neformalne grupe registruju i postaju formalne. Registracija je bitna kako bi se dobio status pravnog lica i kako bi grupa dobila mogućnost uključivanja u platni promet i poslovno okruženje. Loša strana neformalne grupe je što se sve zasniva na dobroj volji, a ona može izostati i dovesti do nepovjerenja među članovima i njihove neodgovornosti. S druge strane, dobra volja nije garancija vanjskim saradnicima i donatorima za saradnju sa neformalnim grupama i zato oni u velikom broju slučajeva za saradnju traže posredovanje neke registrovane organizacije.“⁷²

4.5.4. Mreža /Forum nevladinih organizacija

Mreža nevladinih organizacija je „neformalni ili formalni savez većeg broja organizacija, grupa i/ili pojedinaca koji zajedno žele riješiti određeni problem. Ukoliko je formalnog tipa, njihovo udruživanje i zajednički rad u tzv. udruženja višeg nivoa ili saveze kao zakonom određene kategorije na nekom polju djelovanja koje je registracijom definisano, predviđaju i važeći zakoni o udruženjima ili fondacijama. U takvom savezu nevladinih organizacija svaka članica zadržava autonomiju svog djelovanja, ali je dužna da poštuje zajednička pravila i doprinosi radu mreže.“⁷³

---

⁷² Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014) str.13.-14.

Dostupno na: <http://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/12/PrirucnikUNDP.pdf> (pristupljeno 01.09.2019)

⁷³ Ibid., str.14.

4.6. Demokratske funkcije civilnog društva

Prva demokratska funkcija civilnog društva jeste pružanje osnova za ograničavanje državne vlasti, dakle kontrola države u društvu. Postojanje i prisustvo „relativno razvijenog civilnog društva nesumnjivo pozitivno doprinosi konsolidaciji i trajnosti demokratije. Civilno društvo doprinosi konsolidaciji demokratije, ali je ne uzrokuje niti je stvara.“⁷⁴ Civilno društvo je bitno i za razvoj tolerancije, umjerenosti i spremnosti na poštivanje stajališta koja su suprotstavljena. „Civilno društvo može služiti demokratiji stvaranjem drugih kanala osim političkih stranaka za artikulaciju, združivanje i predstavljanje interesa. Ova je funkcija posebno važna za pružanje pristupa tradicionalno isključenim grupama poput rasnih ili etničkih manjina moći koja im je uskraćena u gornjim institucionalnim planovima formalnih politika. Demokratizacija lokalne samouprave ide paralelno sa razvojem civilnog društva kao važnim uvjetom za probuđivanje demokratije. Bogato pluralističko civilno društvo u relativno razvijenoj ekonomiji, imaće tendenciju stvaranja širokog spektra interesa koji mogu presijecati i tako ublažiti glavne polaritete političkog sukoba. Bitna funkcija demokratskog civilnog društva je zapošljavanje i obuka novih političkih lidera.“⁷⁵ Civilno društvo pruža građanima informacije te im na taj način pomaže u odbrani njihovih interesa i vrijednosti. Sa druge strane nemaju sva civilna društva i organizacije civilnog društva potencijal za obavljanje ovih funkcija. Važna je njihova unutrašnja struktura i karakter. Važne su metode i sam cilj grupa u civilnom društvu. Iako sada pišem o demokratskim funkcijama civilnog društva moram spomenuti i samu ulogu masovnih medija⁷⁶ u tom procesu jer i njihova je uloga bitna za izgradnju demokratije. Jak temelj demokratiji pruža civilno društvo kada sudjeluje i utiče na svim razinama vlasti, ne samo na lokalnom nivou.

---

⁷⁴ Schmitter, Philippe (1997) Civil Society East and West. The Johns Hopkins University Press, str. 240.

⁷⁵ Diamond, Larry (1994) Toward Democratic Consolidation. Journal of Democracy, Volume 5, Number 3, str.8.-9.

⁷⁶ Masovni mediji su pojam koji je ušao u upotrebu 1920-ih godina sa pojmom radija, štampe i kasnije TV-a. Pod njima se podrazumjevaju svi mediji koji su dizajnirani tako da ih “konzumira” široka publika, za koju se smatra da imaju zajednički interes. Masovni mediji su ujedno i podskup jednog šireg pojma, masovne komunikacije.

4.7. Uloga civilnog društva u suzbijanju korupcije

Korupcija je ponašanje koje je devijacija od normalnog obavljanja javne dužnosti radi lične ili druge koristi, te kršenje normi radi ostvarenja ličnog interesa. „Korupcija je svaka zloupotreba moći povjerene javnom službeniku ili licu na političkom položaju, državnoj, entitetskoj, županijskoj razini, razini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, gradskoj ili općinskoj razini, koja može dovesti do privatne koristi. Korupcija posebno može uključivati izravno ili neizravno zahtijevanje, nuđenje, davanje ili prihvatanje mita ili neke druge nedopuštene prednosti ili njezinu mogućnost, kojima se narušava odgovarajuće obavljanje bilo kakve dužnosti ili ponašanja očekivanih od primaoca mita.“⁷⁷ Tri vrijednosti koje bi trebale da budu u temeljima politike i političkog života su: pravda, opšte dobro i sloboda, ali sa pojavom korupcije ove tri vrijednosti se dovode u pitanje. „Korupcija je jedan od najvećih izazova našeg vremena, te je globalno prepoznata kao jedna od temeljnih prepreka razvoja društva i demokratije. Zemlje u tranziciji, kao što je BiH, posebno su podložne fenomenu korupcije s obzirom na slabo razvijene institucionalne kapacitete za provođenje zakona, te generalno nedovoljan stupanj demokratske kulture u cjelokupnom društvu. Visok stupanj korupcije jedan je od najznačajnijih problema u BiH i predstavlja ozbiljnu prepreku na njenom putu ka EU“.⁷⁸ Najznačajniji međunarodni dokumenti u oblasti borbe protiv korupcije, potpisani i ratificirani od strane Bosne i Hercegovine su: Kazneno pravna konvencija o korupciji; Građansko pravna konvencija o korupciji; Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala sa tri pripadajuća protokola; Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije; Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih kaznenim djelom.

---

⁷⁷ Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“ br.: 103/09 i 58/13).

⁷⁸ Plan borbe protiv korupcije

„Izbori su ispunjavanje demokratskog prava, dok između glasanja postoji mogućnost da kroz organizacije civilnog društva traže promjene tamo gdje se smatra da su potrebne. Sve više se stiče utisak da vlastima i nije stalo da se radi na pitanju suzbijanja korupcije. Podrška civilnog društva u suzbijanju korupcije od velike je važnosti. Na lokalnom nivou jedan od ključnih kriterijuma za davanje podrške građana treba da bude spremnost lokalnih struktura da posluju transparentno i odgovorno. Ovo svakako podrazumijeva promjenu ustaljenih obrazaca ponašanja i građana i upravljačkih struktura. Civilno društvo treba da bude aktivni učesnik u podizanju nivoa transparentnosti i odgovornosti lokalne samouprave. Učešće svih predstavnika civilnog društva: nevladinih organizacija, sindikalnih udruženja, medija i građana uopšte u vršenju javnih poslova na lokalnom nivou jeste uslov za jačanje ovih principa u poslovanju lokalne samouprave. Na kraju, njihovo učešće je glavno oružje u borbi protiv korupcije i drugih zloupotreba od strane lokalnih vlasti. Isto tako, aktivno civilno društvo može da bude veoma važan „preventivni organ“ u suzbijanju korupcije i jačanju transparentnosti i odgovornosti lokalnih vlasti. Svojom aktivnošću građani dokazuju ozbiljnost lokalnim vlastima i spremnost da, ukoliko dođe do koruptivnih i drugih nelegalnih radnji u lokalnoj samoupravi, neće oklijevati da na njih i javno ukažu. Građansko društvo stvara ekspertizu i mrežu, koje su neophodne da bi se posvetilo pitanjima od zajedničkog interesa, među kojima je i korupcija. To je njegovo pravo. Nigdje vlast nije toliko bliže građanima nego u lokalnim zajednicama i nigdje građani nisu u prilici da u toliko velikoj mjeri utiču na donošenje odluka kao u sredinama u kojima žive. Građani, kao najupućeniji u svoje probleme ujedno su i pozvani da traže rješenja koja će dovesti do eliminisanja tih problema. Lokalni problemi su građanima najbliži, a mogućnost neposrednog uključivanja u njihovo rješavanje najveća. Sve ovo ukazuje i na činjenicu da je značaj učešća građana u procesima donošenja odluka na lokalnom nivou, krucijalni faktor za postizanje odgovornosti i transparentnosti u njenom radu. Aktivni građanin je najvažnije „sredstvo“ u borbi za javnost rada njegove lokalne samouprave, a samim tim i u smanjivanju prostora za koruptivne radnje i druge zloupotrebe.“⁷⁹

---

⁷⁹ Uključivanje civilnog društva u jačanju odgovornosti i transparentnosti na lokalnom nivou, Priručnik za specifični modul. Dostupno na: http://uom.me/wp-content/uploads/2010/10/Jacanje-odgovornosti-i-transparentnosti_spec.modul_civilno-drustvo.pdf (pristupljeno 26.09.2019)

4.8. Finansiranje

Kako bi bila u mogućnosti da ispuni misiju, ostvari ciljeve i bude održiva, „svaka organizacija civilnog društva treba da posveti pažnju pokrivanju troškova prihodima, odnosno iznalaženju sredstava⁸⁰ za implementaciju i kontinuitet svojih aktivnosti. Za razliku od privrednih društava, gdje kapital i profit predstavljaju srž postojanja, za NVO novac nije cilj nego alat za lakše postizanje željenih ciljeva. Stoga i ne čudi da hiljade volonterskih organizacija iz najširih slojeva funkcionišu uz predanost zaposlenih, volontera i donatora, sa ograničenim ili vrlo malim sredstvima i troškovima. U tome je snaga organizacija civilnog društva. One imaju rezultat i cilj kao motiv, pa kombinuju dostupne resurse da to postignu. Ipak, iako ne očito, finansiranje igra odlučujuću ulogu u funkcionisanju trećeg sektora, kako se često naziva sektor nevladinih i organizacija civilnog društva. Izvor finansiranja nevladinih organizacija je svaka organizacija, institucija ili pojedinac koji su spremni izdvojiti dio svog novca u razvojne programe koji su predmet njihova interesa. Oni što ulažu u programe koji vode razvoju i pozitivnim promjenama obično se nazivaju donatorima. Kada je riječ o samom finansiranju nevladinih organizacija, odnosno udruženja i fondacija prema zakonskoj terminologiji, propisi na državnom odnosno entitetskim nivoima navode gotovo identične izvore, te se udruženja i fondacije mogu finansirati iz sredstava obezbijeđenih od strane trećih lica ili vlastitim aktivnostima koje se provode u skladu sa statutom. Zakon o udruženjima i fondacijama BiH u članu 46. definiše: „Prihodi udruženja i fondacija mogu uključivati sljedeće:

- a) članarina kada je u pitanju udruženje;
- b) dobrovoljne priloge i poklone javnih institucija, fizičkih i pravnih lica, kako stranih tako i domaćih, u gotovini, uslugama ili imovini bilo koje vrste;
- c) državne subvencije ili ugovor sa državom, javnim institucijama, fizičkim i pravnim licima, kako domaćim tako i stranim;

---

⁸⁰ Prikupljanje sredstava ima mnogo različitih značenja, ali se najčešće odnosi na ideju prikupljanja sredstava iz fondova različitih donatora. U najširem smislu, prikupljanje sredstava je proces kroz koji organizacija dobiva na raspolaganje potrebna sredstva kako bi osigurala tok prihoda za održavanje i implementaciju planiranih aktivnosti i projekata.

- d) prihod od kamata, dividendi, dobiti od kapitala, zakupnina, honorara i sličnih izvora pasivnog prihoda;
- e) prihod stečen kroz ostvarivanje ciljeva i aktivnosti udruženja ili fondacije, kako je određeno statutom.“

Rad kancelarija i aktivnosti nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini u prošlosti su velikim dijelom bili finansirani od stranih/međunarodnih organizacija/institucija, kako onih koje pripadaju nevladinom sektoru tako i onih (možda još više) koje pripadaju vladinom sektoru. Dobra stvar ovih donacija je što su pomogle nevladnim organizacijama da opstanu i što su donatori prepoznali da NVO sektor može mnogo doprinijeti razvoju naše države. Loša stvar je što je mogućnost finansiranja bila ograničena oblastima koje određeni donator finansira, a ne stvarno prepoznatim potrebama organizacija na terenu. U proteklom periodu, međutim, vidljiv je pojačan angažman vlasti na svim nivoima u BiH na pružanju podrške nevladinom sektoru. Podaci pokazuju da ukupna budžetska izdvajanja za NVO-e u BiH iz godine u godinu prelaze izdvajanja međunarodnih organizacija.

Postoji više oblika javnog finansiranja od strane države koji su u pravilu dostupni nevladnim organizacijama u gotovo svim zemljama, iako postoje manje ili veće razlike među njima u načinu primjene mehanizama finansiranja. To su: donacije, grantovi, nabavke, naknade nevladnim organizacijama za usluge koje su one pružile, korištenje državne ili općinske imovine.

Izvori vladine podrške aktivnostima nevladinih organizacija različiti su i ovise o karakteristikama pravnog poretku pojedine države i sistemu finansiranja javnih potreba u njoj. No, to su najčešće: državni, entitetski, kantonalni i općinski budžeti, - specijalna sredstva, - ostali prihodi (prihodi od privatizacije, povoljnosti pri licenciranju, prihodi od igara na sreću itd.).“⁸¹

---

⁸¹ Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014) str.60-61.

	Izvori finansiranja	Načini i namjena
1.	Fondacije (međunarodne i domaće)	- za institucionalnu podršku - za programe - mikro krediti
2.	Lokalna vlast	- donacije za projekte i plaćanje redovnih troškova - kupovina usluga od NVO - podrška u naturi (npr. besplatan prostor)
3.	Ministarstva i javni fondovi	- donacije za projekte koji su u skladu sa strategijama i planovima finansijera - fondovi Evropske unije (EU) prije ulaska u EU
4.	Preduzeća/kompanije	- sponzorstvo - pokloni - plaćanja po osnovu marketinga
5.	Javno-pojedinačno	- poklon - lutrija - aukcija
6.	Prihod od vlastite djelatnosti	- prodaja usluga i proizvoda - autorska prava - iznajmljivanje vlastite imovine (prostor, oprema...)
7.	Sugradani koji sada žive u dijaspori	- novčano svojim znanjem, kontaktima, informacijama

Tabela 2. prikaz izvora finansiranja i njihove namjene⁸²

„Finansijska održivost organizacija civilnog društva se neznatno pogoršala u 2018. godini, jer se finansijska podrška smanjila i postala je manje pristupačna za mnoge OCD. Neke organizacije su zatvorene ili efektivno prestale sa radom 2018. godine. Na primjer, Žene Ženama su prestale sa radom 2018. godine nakon dvadeset godina rada a i mnoge druge, vrlo ugledne organizacije, koja imaju dugoročni fokus i strateški pristup, također se bore da se ne zatvore zbog nedostatka sredstava. Većina OCD imaju poteškoće u obezbjeđenju finansijskih sredstva koja su im potrebna. Samo mali broj organizacija civilnog društva imaju kapacitet da odgovore na pozive za podnošenje prijedloga, posebno od međunarodnih donatora, ili da ponude usluge koje stvaraju direktnе prihode i na taj način doprinisu finansiranju svojih aktivnosti. Razni međunarodni donatori, uključujući EU, USAID, (SIDA) te nekoliko ambasada, nastavljaju pružati finansijsku podršku organizacijama civilnog društva u BiH za programe u oblastima kao što su demokratizacija, rodna ravnopravnost, prava lezbejki, gej, biseksualnih, transrodnih, interseksualnih i queer osoba (LGBTIQ), izgradnji organizacijskih kapaciteta, naporima u borbi protiv korupcije i zaštite okoliša. Međunarodni donatori obično postavljaju nerealne limite iznosa za koje se u okviru grantova mogu pokrivati plate i operativni troškovi, što predstavlja značajan problem za OCD. Velike međunarodne organizacije kao što su (OSCE), (UNDP), (UNICEF), itd., i dalje apliciraju za sredstva direktno od donatora, a zatim ih one dodjeljuju lokalnim organizacijama civilnog društva. Njihove naknade i troškovi oduzimaju veliki dio ukupnih raspoloživih sredstava, a njihovo uključivanje u procedure distribucije smanjuje osjećaj vlasništva nad procesom i javnim interesom među lokalnim organizacijama civilnog društva.“

⁸² Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014) str.63.

USAID, EU i SIDA nastavljaju da angažuju domaće organizacije civilnog društva da upravljaju projektima finansiranim iz inostranstva koji uključuju i procedure podgrantova. Transparentnost javnog finansiranja je ograničena. Propisi omogućavaju da se značajna sredstva distribuiraju po diskrecionom pravu funkcionera ministarstava te ponekad ne prate njihove strateške ciljeve ili godišnje planove rada. Lokalne vlasti, od kojih se finansira oko 50% domaćeg javnog izdvajanja za OCD, često ne objavljaju javne pozive za dodjelu grantova ili ne primjenjuju adekvatne procedure odabira po osnovu javnog pozive. Ponekad se ne isplate grant sredstva ni nakon potpisivanja ugovora ili čak kada se već obave sve aktivnosti. Lokalne vlasti često ne sprovode planove monitoringa i evaluacije, ne zahtijevaju izvještaje za potrošena sredstva niti procjenjuju rezultate aktivnosti koje su finansirali. Većina OCD nemaju dobre sisteme finansijskog upravljanja ili ne funkcionišu na transparentan način. Zakon nalaže svim organizacijama civilnog društva da dostavljaju godišnje finansijske izvještaje Finansijsko informativnoj agenciji (FIA) u Federaciji BiH i Agenciji za posredovanje, informatiku i finansije (APIF), u Republici Srpskoj.^{“83} **ReLOaD** je primjer projekta kojem je cilj jačanje participativne demokratije i EU integracija na Zapadnom Balkanu putem osnaživanja civilnog društva da aktivno sudjeluje u donošenju odluka, te unapređenje poticajnog pravnog i finansijskog okruženja za civilno društvo.“ ReLOaD projekat će raditi sa jedinicama lokalne samouprave na usvajanju transparentnog, razvojno orijentiranog projektnog finansiranja OCD projekata koji su fokusirani na građane i njihove potrebe. S obzirom na regionalnu prisutnost, ReLOaD će funkcionirati kao platforma za umrežavanje zemalja/teritorija Zapadnog Balkana (Albanija, bivša jugoslovenska republika Makedonija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo i Srbija) te za razmjenu iskustava i naučenih lekcija vezano za bolje pružanje usluga građanima. Ovaj projekat finansira EU i provodi Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP). Budžet je 10 miliona EUR (8,5 miliona EUR finansira EU a 1,5 miliona EUR partnerske jedinice lokalne samouprave i UNDP). Početak projekta je 1. februar 2017. godine, njegovo trajanje: 36 mjeseci. Ciljne grupe su 50 partnerskih jedinica lokalne samouprave u zemljama/ teritorijama koje učestvuju u projektu i organizacije civilnog društva..^{“84}

---

⁸³ Indeks održivosti razvoja organizacija civilnog društva za 2018.godinu-BiH Dostupno na:
<http://www.civilnodrustvo.ba/cpcd/cpcd-publikacije/> (pristupljeno 17.10.2019)

⁸⁴ UNDP

Dostupno na: https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/operations/projects/poverty_reduction/regional-programme-on-local-democracy-in-the-western-balkans--re.html (pristupljeno 18.10.2019)

4.9. Civilno društvo u procesu EU integracije

BiH mora da sproveđe političke, ekonomske, pravne i druge reforme koje od nje zahtijeva EU. U segmentima pregovora sa EU uloga civilnog društva je od velike važnosti u tom procesu. „Evropska komisija naročito naglašava značaj saradnje sa OCDima i njihove zastupljenosti i učešća u procesima koji se odvijaju na EU nivou. Ovakav pristup i uloga koju ima civilno društvo je u modernim demokratijama usko vezana za jedno od osnovnih prava građana-pravo na udruživanje u cilju ostvarivanja zajedničkih interesa, koje se navodi u Evropskoj povelji o ljudskim pravima, Član 12 i koje poštuju sve zemlje članice EU.“⁸⁵ Evropska unija pruža veliku pomoć zemljama Zapadnog Balkana kako bi ostvarile stabilnost institucija. One će garantovati razvoj demokratije, zaštitu ljudskih prava, poštivanje i zaštitu manjina, postojanje otvorene tržišne ekonomije i ostalo. Važnost civilnog društva se nerijetko zanemaruje ili potpuno izostavlja iako su organizacije civilnog društva za EU značajne i nezavisne izvor kako informacija tako i savjeta. „Civilno društvo može imati funkciju kontrolnog mehanizma naročito u onim oblastima gdje su reforme osjetljive u političkom smislu. Uloga organizacija civilnog društva je od ključnog značaja jer one predstavljaju interes i stavove građana EU institucijama (posebno ugroženih grupa građana, kao što su nacionalne manjine, osobe sa invaliditetom i drugi) po pitanju aktuelnih društvenih problema (zaštita prirodne sredine, trgovina, obrazovanje, jednakost polova i drugo). Od izuzetne važnosti je to da OCD-i imaju mogućnost da dođu do najsiročašnjih i najugroženijih grupa i da ih predstavljaju pred EU institucijama. U ovom kontekstu, doprinos OCD-e naročito dolazi do izražaja kada je riječ o rješavanju problema socijalne isključenosti i diskriminacije, pružanja humanitarne i razvojne pomoći itd. Specifična stručna znanja i posvedenost OCD-a znače da su one ključni partneri Evropske komisije u i izvan Evropske unije. Nadalje, iskustvo novih članica pokazalo je da je podrška i učešće nezavisnog civilnog društva od ključnog značaja za proces pridruživanja.“⁸⁶

---

⁸⁵ Sljepčević, Tatjana, Uloga civilnog društva u procesu Evropskih integracija -Analize i preporuke za politike. Inicijativa za bolju i humaniju inkluziju, str.5.

⁸⁶ Dmitrović, Tijana, Izazovi civilnog društva u Bosni i Hercegovini -Analize i preporuke za politike. Fondacija za socijalno uključivanje u Bosni i Hercegovini, str. 15-16

Uloga organizacija civilnog društva BiH u procesu Evropskih integracija se može sumirati na:

- „Pokretanje i sprovođenje javnog dijaloga o procesu pridruživanja Bosne i Hercegovine EU;
- Uključivanje i aktivno učešće u proces reformi i monitoring postignutih rezultata;
- Informisanje javnosti o procesu Evropskih integracija;
- Uključivanje u proces predpristupnih pregovora (putem konsultacija, zagovaranja i lobiranja);
- Praćenje napretka u ispunjavanju kriterija za sticanje statusa kandidata; • Iniciranje bolje iskorištenosti predpristupnih fondova EU;
- Jačanje regionalne saradnje između zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, naročito zemalja bivše Jugoslavije.

Kada je u pitanju regionalna saradnja treba naglasiti da je to jedno od najvažnijih, ali nedovoljno prepoznatih pitanja i uslova za pridruživanje EU. Regionalna saradnja predstavlja temelj nastanka EU i najveći dio postignuća ostvaren je upravo zahvaljujući različitim oblicima saradnje između evropskih regiona. Značaj regionalne saradnje najbolje ilustruje činjenica da je tokom ranijih proširenja regionalna saradnja bila važan i poželjan faktor, dok je u slučaju Zapadnog Balkana postala jedan od glavnih uslova koji je dodat Kriterijima iz Kopenhagena. Nužnost regionale saradnje se naročito ističe u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Sa svoje strane EU naročito podržava regionalne ili prekogranične projekte i inicijative u cilju postizanja slijedećeg:

- Izgradnje mira i stabilnosti na prostorima Zapadnog Balkana i šire;
- Poboljšanja političkih i dobrosusjedskih odnosa;
- Ekonomsko-socijalne rekonstrukcije i naprekta;

- Povratka izbjeglica i raseljenih osoba;
- Borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije;
- Saradnje na pitanjima azila i ilegalnih imigracija;
- Reforme pravosuđa.

Regionalno umrežavanja i saradanja su važan faktor uspjeha kada je u pitanju jačanje uloge civilnog društva u procesima EU integracije.

Neke od zajedničkih koristi koje se mogu postići kroz regionalnu saradnju i umrežavanje su slijedeće:

- Brže usvajanje evropskih standarda u različitim sektorima i njihova efektnija implementacija;
- Transnacionalni projekti koji imaju regionalnu dimenziju mogu značajno doprinijeti jačanju dobre vladavine s obzirom da je su mnoga pitanja i problemi u ovim zemljama isti ili vrlo slični;
- Razmjenom informacija, ekspertize i mišljenja OCD-e mogu izvršiti pozitivan pritisak na vlade da izvrše ili facilitiraju reforme u ključnim sektorima;
- Identificiranjem specifičnih pitanja od zajedničkog interesa i izradom konkretnih radnih programa ove zemlje-partneri mogu na najbolji način iskoristiti EU programe koji su dostupni u kontekstu procesa integracija, a koji su velikim dijelom namijenjeni OCD-ima.^{“⁸⁷}

---

⁸⁷ Slijepčević, Tatjana, Uloga civilnog društva u procesu Evropskih integracija -Analize i preporuke za politike. Inicijativa za bolju i humaniju inkluziju, str.7-9.

5. LOKALNA SAMOUPRAVA U BiH SA OSVRTOM NA OPĆINU ILIDŽA

„U lokalnim institucijama leži snaga slobodnih naroda.

One su za slobodu ono što je narodna škola za nauku.

Bez njihovog postojanja jedan narod može imati slobodnu vladu,
ali ne i duh slobode.“

De Tocqueville

5.1. Definisanje lokalne samouprave

„U historijskom razvoju ljudskog društva oblikovala su se naselja, gradskog i seoskog tipa. Stalno naseljavanje ljudi u jednom naselju oblikovalo je zajednicu življenja ljudi. Ta zajednica određena je kao *lokalna zajednica*. Po svom sociološkom značenju lokalna zajednica je opšti pojam kojim se u sociologiji označava društvena grupa nastanjena na određenom prostoru čije članove povezuje prostorna blizina i njome uslovljenje zajedničke potrebe i aktivnosti. Lokalnu zajednicu određuje nekoliko elemenata: prostor, ljudi, potrebe ljudi, aktivnosti kojima se ostvaruju potrebe i svijest ljudi o pripadanju lokalnoj zajednici. U lokalnoj zajednici se ispoljavaju potrebe i obrazuju institucije unutar kojih se organizuju društvene aktivnosti da bi se zadovoljile zajedničke potrebe. Jedna od institucija koja se, u historijskom razvoju društva, uspostavila i afirmisala kao demokratska institucija lokalne zajednice jeste *lokalna samouprava*. Zapravo, kad se u jednoj lokalnoj zajednici, a to znači u jednom ili više povezanih naselja, obrazuje političko-pravna i sistemska institucija, onda ta lokalna zajednica stiče status lokalne samouprave. Ta lokalna samouprava konstituiše se u obliku opštine kao osnovne jedinice lokalne samouprave.“⁸⁸

---

⁸⁸ Pejanović, M., Zlokapa, Z., Zolić, H., Arnautović, S. (2006) Opštine/općine u Bosni i Hercegovini demografske, socijalne, ekonomske i političke činjenice. Sarajevo: Promocult, str.17.

5.2. Razvoj lokalne samouprave u BiH u postdejtonskom periodu

„Koncepciju, stanje i razvoj lokalne samouprave u BiH moguće je posmatrati samo u svjetlu karakteristika njenog državnopravnog uređenja, pravnog sistema i organizacije državne vlasti.“⁸⁹ 1995. godine u sklopu potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, kojim je okončan rat u BiH, „povučena i međuentitetska linija razgraničenja, vodilo se računa samo o dvije stvari: da se zadovolji ranije dogovoren omjer raspodjele teritorije 51:49, i da se stvore etnički kompaktne političko-teritorijalne zajednice. Kako se pri povlačenju entitetske linije nije vodilo računa o granicama opština⁹⁰, Dejtonski sporazum je posve poremetio odnose među njima: od nekih su opština otkidani parčići teritorije koji su ostajali u drugom entitetu, jer su u velikom broju opštine ipak ostale nedirnute, tj. onako ogromne kakve su bile i prije, desilo se da u svakom entitetu postoji po desetak patuljastih opština koje su istovremeno i najsiromašnije opštine u BiH.“⁹¹

	Opština	Površina	Broj stanovnika
1.	Bužim (od dijela opštine Bos. Krupa)	130 km ²	18.300
2.	Čelić (od dijela opštine Lopare)	136 km ²	15.396
3.	Doboj-Istok (od dijela opštine Doboj)	34 km ²	10.623
4.	Doboj-Jug (od dijela opštine Doboj)	10 km ²	4.809
5.	Dobretići (od dijela opštine Skender Vakuf)	59 km ²	3.243
6.	Domaljevac-Šamac (od dijela opštine Bos. Šamac)	44 km ²	5.008
7.	Ravno (od dijela opštine Trebinje)	331 km ²	1.854
8.	Sapna (od dijela opštine Zvornik)	121 km ²	14.370
9.	Teočak (od dijelova opština Ugljevik i Lopare)	28 km ²	7.045
10.	Usora (od dijelova opština Tešanj i Doboj)	50 km ²	7.107
U K U P N O		943 km²	87.755

Slika 4. Deset najmanjih opština u Federaciji BiH.⁹²

⁸⁹ Dmičić, Mile (2008) Lokalna samouprava u ustavnim promjenama u BiH. Banja Luka: Platforma BiH Ustavne promjene u BiH, str. 17.

⁹⁰ Opština se kroz historiju oblikovala kao osnovni oblik decentralizacije političkog sistema i predstavlja osnovnu političko-administrativnu jedinicu teritorijalne organizacije svih demokratskih država, ali je i osnovna teritorijalna zajednica građana.

⁹¹ Zlokapa, Zdravko (2007) Kocka do kocke, dobro je graditi, modeli organizacije lokalne samouprave. Banja Luka: Razvojna agencija EDA, str.197.

⁹² Ibid., str. 196.

	OPŠTINA	Površina	Broj stanovnika
1.	Jezero (od dijela opštine Jajce)	65 km ²	1.306
2.	Kupres (od dijela opštine Kupres)	45 km ²	478
3.	Osmaci (od dijela opštine Kalesija)	95 km ²	4.773
4.	Istočna Ilijadža (od dijela opštine Ilijadža)	23 km ²	16.665
5.	Istočni Drvar (od dijela opštine Drvar)	84 km ²	60
6.	Istočni Mostar (od dijela opštine Mostar)	87 km ²	786
7.	Stari Grad (od dijela opštine Stari Grad)	90 km ²	3.168
8.	Lukavica (od dijela opštine Novo Sarajevo)	44 km ²	9.089
9.	Donji Žabar (od dijela opštine Orašje)	49 km ²	2.894
10.	Vukosavlje (od dijela opštine Odžak)	94 km ²	5.420
	UKUPNO	676 km ²	44.639

Slika 5. Deset najmanjih opština u Republici Srpskoj.⁹³

Dakle, lokalna samouprava se u BiH razvija kroz dva odvojena i različita subsistema: u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH. S tim u vezi „BiH nije jedina zemlja u kojoj paralelno postoje i funkcionišu različiti sistemi lokalne samouprave. U tom pogledu stanje u BiH najviše liči na ono u Njemačkoj gdje je lokalna samouprava u nadležnosti saveznih jedinica (Länder), koje prema vlastitom nahođenju, spoznajama i iskustvima uspostavljaju sebi odgovarajuće strukture lokalne samouprave i propisuju im nadležnosti. U BiH lokalna samouprava, njeno definisanje i regulisanje svih važnih pitanja u vezi s njom jeste u isključivoj nadležnosti entiteta jer, Ustav države BiH ne poznaje institut zajedničkih ili podijeljenih nadležnosti. Međutim, jer se entiteti Bosne i Hercegovine međusobno veoma razlikuju, to i lokalna samouprava ima donekle različit tretman u Republici Srpskoj i Federaciji. To se ogleda u različitim nadležnostima koje ustavi i zakoni povjeravaju opštinama kao jedinicama lokalne samouprave, u različitom stepenu u kojem opštine ostvaruju povjerena im ovlaštenja i u različitom odnosu opština sa višim nivoima vlasti.“⁹⁴ U poratnom vremenu doneseni su zakoni o lokalnoj samoupravi u FBiH-Zakon o osnovama lokalne samouprave 1995. godine. na temelju Vašingtonskog mirovnog sporazuma⁹⁵ i Ustava FBiH od

⁹³ Zlokapa, Zdravko (2007) Kocka do kocke, dobro je graditi, modeli organizacije lokalne samouprave. Banja Luka: Razvojna agencija EDA, str.197

⁹⁴Ibid., str.179.

⁹⁵ Vašingtonski sporazum je mirovni sporazum između Hrvatske, Herceg-Bosne i Republike Bosne i Hercegovine

1994. godine. Zakon u RS donesen je 1998.godine.⁹⁶ Ovakav tretman lokalne samouprave proistiće iz činjenice da je lokalna samouprava u BiH u isključivoj nadležnosti entiteta. I jedan i drugi zakon o entitetima BiH o lokalnoj samoupravi, nastali u ratnom i poratnom vremenu, nisu u potpunosti primijenili principe Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. Cjelokupni sistem lokalne samouprave i u RS i u FBiH razvijao se tokom postdejtonskog vremena u nedostatnim zakonskim okvirima i nepovoljnim odnosima u institucionalnoj strukturi entiteta i države BiH. U FBiH kantoni imaju široka ovlaštenja u vršenju javnih poslova, posebno u sferi fiskalne politike i prostornog planiranja. Ovakva ustavna pozicija kantona uskratila je mogućnost uspostave i razvoja samostalnog i šireg samoupravnog djelokruga jedinica lokalne samouprave, kao i mogućnost pune autonomije u obezbjeđivanju vlastitih izvora finansiranja. U RS, zbog visokog stepena centralizacije vlasti na nivou entiteta, opštine nisu imale dovoljan zakonski i stvarni osnov za punu autonomiju lokalne samouprave. Ono što je bio poseban problem u razvoju lokalne samouprave i FBiH i u RS jeste restriktivan odnos prema mogućnosti da veći gradovi dobiju status jedinice lokalne samouprave. U RS zadržana su rješenja iz vremena rata: Banja Luka je postala gradska jedinica lokalne samouprave u predratnom prostoru opštine Banja Luka. Zadržano je i ratno političko rješenje po kome šest opština i bez jednog većeg urbanog centra čine grad Srpsko Sarajevo (kasnije Istočno Sarajevo) kao jedinicu lokalne samouprave (opštine: Pale, Srpsko Novo Sarajevo, Srpska Ilijadža, Trnovo, Srpski Stari Grad, Sokolac). Grad Sarajevo je u statusu jedinice lokalne samouprave formiran samo na dijelu urbanog prostora Grada Sarajeva: zapravo na prostoru četiri opštine: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad.“⁹⁷

---

potpisani u Washingtonu i Beču u martu 1994.godine. Potpisali su ga premijer Republike Bosne i Hercegovine Haris Silajdžić, ministar vanjskih poslova Hrvatske Mate Granić i predsjednik Herceg-Bosne Krešimir Zubak. Prema dogovoru, ustanovile bi se teritorije koje bi bile pod zajedničkom vlašću bosanskohercegovačkih Hrvata i Bošnjaka. Ovaj dokument je označio uspostavljanje Federacije Bosne i Hercegovine, jednog od dva bosanskohercegovačka

⁹⁶ Reforma zakonske osnove lokalne samouprave u smislu potpunijeg situiranja principa Evropske povelje o lokalnoj samoupravi izvedena je donošenjem novog zakona o lokalnoj samoupravi u Republici Srpskoj tokom 2004.godine i u Federaciji Bosne i Hercegovine tokom 2006.godine.

⁹⁷ Pejanović, M., Zlokapa, Z., Zolić, H., Arnautović, S. (2006) Opštine/općine u Bosni i Hercegovini demografske, socijalne, ekonomski i političke činjenice. Sarajevo: Promocult, str.19.

5.3. Političko-pravni položaj grada Sarajeva u postdejtonskom periodu

U vremenu rata za grad Sarajevo u mirovnom planu o tri etničke republike bio je predviđen poseban status. „Sporazum iz 1993. godine je ostao samo jedan pokušaj, jer nije dobio podršku, unutrašnju i međunarodnu. Tokom pripreme za Dejtonski mirovni sporazum, za grad Sarajevo se zagovaralo rješenje po kome bi grad dobio status distrikta. Međutim, u završnoj fazi pregovora u Dejtonu, došlo je do obrta. Grad Sarajevo je osim Lukavice i ruralnih dijelova opštine Stari Grad i Ilička, pripao Federaciji Bosne i Hercegovine. Također, grad Sarajevo je u Ustavu Bosne i Hercegovine dobio status glavnog grada države Bosne i Hercegovine. Tako je 60%, uglavnom urbanog prostora Sarajeva, pripalo Federaciji Bosne i Hercegovine, a 40% pretežno ruralnog prostora, pripalo je Republici Srpskoj. Neposredno nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, zapravo tokom 1996. godine, uslijedile su aktivnosti za rješavanje statusa grada Sarajeva. Te godine je konstituisan Kanton Sarajevo, na temelju Vašingtonskog mirovnog sporazuma. Konstituisanje Kantona Sarajevo (11. marta 1996. godine) izvedeno je tako što su nadležnosti i imovina grada Sarajeva preuzete u nadležnost Kantona Sarajevo. Grad Sarajevo je, donošenjem Ustava Kantona Sarajevo, ostao i bez statusa i bez nadležnosti i bez imovine. U odnosu na status grada Sarajeva, uslijedila su dva rješenja. Jedno rješenje je izvedeno u odredbama Ustava Kantona Sarajevo, a drugo u odredbama Protokola o organizaciji Sarajeva: kanton, grad, distrikt. U članu 2. Ustava Kantona se utvrđuje da područje grada Sarajeva, koje je razgraničenjem između entiteta u Bosni i Hercegovini izvršenim Mirovnim sporazumom za BiH potpisanim u Parizu 14. decembra 1995. godine, pripalo FBiH, „organizira se kao kanton sukladno Ustavu Federacije i Ustavu Kantona.“ Istovremeno se u članu 4. utvrđuje teritorij Kantona Sarajevo, koji obuhvata područja opština: Centar Sarajevo, Hadžići, Ilička, Ilijaš, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Stari Grad Sarajevo, Trnovo i Vogošća. Ovim rješenjem, područje Kantona je ustanovljeno na području devet predratnih opština u sastavu grada Sarajeva. Izostala je samo opština Pale, koja je entitetskom linijom razgraničenja pripala Republici Srpskoj. U prelaznim i završnim odredbama Ustava Kantona Sarajevo, zapravo u članu 44, ustanovljena je odredba po kojoj s početkom rada prelazne Skupštine Kantona „prestaje sa radom Skupština grada Sarajeva obrazovana nakon neposrednih izbora 1990. godine.“ Ovom odredbom je ukinut dotadašnji najviši

organ upravljanja gradom Sarajevom. Time je prestalo postojanje i funkcionisanje grada Sarajeva kao jedinice lokalne samouprave. Promjena odnosa Kantona Sarajevo naspram pozicije i statusa grada Sarajeva izvedena je donošenjem Amandmana I na Ustav Kantona.^{“98} „Ovim je ideja grada kao urbane, kulturne, ekonomске i historijske cjeline destruirana na primjeru Grada Sarajeva. Uređenje i preraspodjela nadležnosti u korist Grada Sarajeva nije obavljena valjano između Grada Sarajeva i njegovih opština, na jednoj strani i vlasti Kantona Sarajevo na drugoj strani. Od ideja da Grad Sarajevo bude distrikt a potom Grad sa deset predratnih opština, Grad Sarajevo je sa četiri opštine sa svojom umanjenom nadležnošću sveden na imitaciju gradske vlasti. U stvarnosti vlast Grada Sarajeva nema ustavnu, zakonsku, statutarnu poziciju da upravlja najvažnijim poslovima od interesa za sve građane Sarajeva.^{“99} Ovakav teritorijalni obuhvat grada Sarajeva onemogućio je funkcionisanje lokalne samouprave na principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. 2017 godine Izvršna vlast KS je predložila Skupštini Kantona Sarajevo usvajanje amandmana L do LVII o pravnom položaju grada Sarajeva. „Glavna ideja u usvojenim amandmanima je definisanje odredbi o nadležnosti grada Sarajeva u oblasti uređivanja i provođenja politike planiranja i uređenja prostora i zaštite okoliša na teritoriji grada, kao i utvrđivanje politike korištenja javnih dobara od interesa za grad. Ovim promjenama Ustava Kantona Sarajevo, koje se odnose na pravni status grada Sarajeva, inicira se jedan proces koji će u vremenu koje dolazi omogućiti da grad Sarajevo, kao jedinica lokalne samouprave, dobije svoje pune nadležnosti, na principima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi. U definisanju pravnog statusa grada Sarajeva, valja, u cijelosti razgraničiti nadležnosti u trouglu: Kanton Sarajevo, grad Sarajevo i opštine u sastavu grada Sarajeva. Sve dok se grad Sarajevo ne uspostavi na cjelini svog urbanog prostora i sa punim nadležnostima u oblasti urbanog planiranja prostora, izgradnje i održavanja urbane infrastrukture, kao i upravljanja komunalnim djelatnostima i razvojem kulture, obrazovanja, zdravstva i turizma, zaostajaće u svom ekonomsko-socijalnom, urbanom i kulturnom razvoju, kao urbano, kulturno i političko središte Bosne i Hercegovine.^{“100}

---

⁹⁸ Pejanović, M., Domazet, A., Osmanković, J., Sadiković, E. (2020) Sarajevo grad i regija u vremenu i prostoru - studija. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, str. 34-35.

⁹⁹ Pejanović, M., Zlokapa, Z., Zolić, H., Arnautović, S. (2006) Opštine/općine u Bosni i Hercegovini demografske, socijalne, ekonomске i političke činjenice. Sarajevo: Promocult, str.19-20.

¹⁰⁰ Pejanović, M., Domazet, A., Osmanković, J., Sadiković, E. (2020) Sarajevo grad i regija u vremenu i prostoru - studija. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, str. 37-38.

5.4. Zakonski okvir za učešće građana u procesu odlučivanja

Na nivou države ne postoji Zakon o lokalnoj samoupravi. Zakoni su donijeti u okviru entiteta, iako je BiH ratificovala Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi. Zakonima o lokalnoj samoupravi u FBiH i RS regulisani su nivoi i oblici učešća građana u vršenju javnih poslova. Učešće građana na lokalnom nivou reguliše se statutom općine u kome treba da budu navedeni nivoi i oblici učešća građana.

Nivo vlasti	Pravna akta	Neposredno učešće građana u procesu donošenja odluka
Državni nivo	Ustav BiH	ne predviđa
	Poslovnik o radu Parlamentarne skupštine BiH	predviđa
	Zakon o lokalnoj samoupravi	ne postoji zakon na državnom nivou
Entitetski nivo Republika Srpska	Ustav Republike Srpske	predviđa, ali dominiraju oblici posredne demokratije
	Poslovnik o radu Narodne skupštine RS	predviđa
	Zakon o lokalnoj samoupravi RS	predviđa
Entitetski nivo Federacija BiH	Ustav F BiH	ne predviđa
	Poslovnici o radu Doma naroda i Predstavničkog doma FBiH	predviđa
	Zakon o osnovama lokalne samouprave	predviđa
Kantonalni nivo - Federacija BiH	Ustavi kantona	ne predviđaju
	Poslovnici o radu skupština kantona	predviđaju (osim Privremenog poslovnika o radu Skupštine HN kantona)
	Zakon o lokalnoj samoupravi	predviđaju
Lokalni nivo	Statuti opština	predviđaju
	Poslovnici o radu	predviđaju
Mjesne zajednice	Statuti MZ ili Pravila o radu MZ	predviđaju

Tabela 3. Pravni okvir za učešće građana - pozitivni propisi¹⁰¹

¹⁰¹ Priručnik-Učešće građana u procesu odlučivanja u lokalnoj zajednici. Centar za promociju civilnog društva, str.19-20.

Dostupno na: http://aarhus.ba/sarajevo/images/docs/prirucnik-ucesce_gradjana_u_procesu_odelucivanja_u_lokalnoj_zajednici.pdf
(pristupljeno 25.11.2019)

U okviru zakonskih nadležnosti, „Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine sarađuje sa nevladnim sektorom i osigurava razvoj civilnog društva. Ovo je nova oblast u radu Ministarstva, uspostavljena zbog toga što su civilno društvo i razvoj NVO prepoznati kao važan element u javnom i budućem evropskom životu Bosne i Hercegovine. Uspostavljanjem novog Sektora za saradnju sa nevladnim organizacijama i razvoj civilnog društva, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine osigurava preduslove za usvajanje zakonodavstva i strategija povoljnijih za razvoj civilnog društva. Razvoj civilnog društva, odnosno nevladinog, neprofitnog, volonterskog i drugih sektora, kojima je zajednička sloboda udruživanja i djelovanja za opšte dobro, ujedno je jedan od prioriteta Bosne i Hercegovine u procesu evropskih integracija. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine u narednom periodu planira da razvije dugoročnu Strategiju za održivo civilno društvo te druge razvojne dokumente. Prioriteti nadležnog Sektora između ostalog su i: stvaranje povoljnijeg okruženja za razvoj civilnog društva, priprema i predlaganje različitih vidova saradnje između Bosne i Hercegovine i Vijeća ministara BiH, odnosno unapređenje rada postojećih organa, podsticanje učešća civilnog društva u procesu javnih konsultacija pri izradi pravnih propisa, sačinjavanje pratećih periodičnih analiza i izvještaja o saradnji i poštovanju zakonodavstva koje se odnosi na civilni sektor itd. Ministarstvo će pružati podršku u obučavanju organizacija civilnog društva oko pristupanja fondovima EU, olakšavanju evropskog umrežavanja, jačanju kapaciteta malih organizacija, itd. Instrument prepristupne pomoći (Instrument for Pre-Accession Assistance –IPA) je novi instrument koji Evropska unija (EU) primjenjuje sa ciljem racionalizacije, pojednostavljivanja procedura, unapređenja koherentnosti i koordinacije EU aktivnosti prema zemljama potencijalnim kandidatima i kandidatima.“¹⁰²

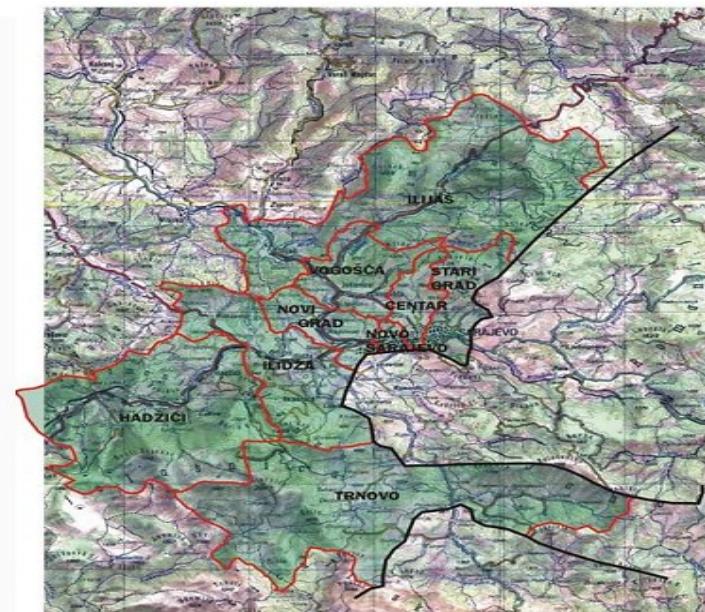
---

¹⁰² Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine

Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/civilno_drustvo/prijava/default.aspx?id=1559&langTag=bs-BA
(prijavljeno 29.11.2019)

5.5. Položaj općine Ilijas

Općina Ilijas je jedna od devet općina koje se nalaze u sastavu KS. Ilijas nije u sastavu Grada Sarajeva, ali je dio urbane cjeline Sarajeva. Općina Ilijas nalazi se u jugoistočnom dijelu BiH. Zauzima „površinu od 143,4 km² što u odnosu na 1.277,3 km² površine KS čini 11,2%.

Slika 6.Općina Ilijas u Kantonu Sarajevo

Na teritoriji Općine, živi 61.160 stanovnika (prema procjenama Federalnog zavoda za statistiku), a prema preliminarnim rezultatima Popisa živi 71.892 stanovnika, što u odnosu na 438.443 stanovnika, koliko ima KS, čini 16,4% stanovnika Kantona. Zbog povoljnog geografskog položaja, klimatskih uslova, obilja vode, plodnosti zemljišta i šumskih bogatstava, Ilijas je još od predistorijskih dana predstavljala pogodan prostor za naseljavanje i život. Prvi podaci o Ilijasi potiču još iz neolita, a prema stepenu naseljenosti ona predstavlja najstarije naselje u središnjem dijelu Bosne. Prirodno i kulturno-historijsko naslijeđe općine predstavlja izuzetno bogatstvo, ne samo općine, već i šireg prostora. Te vrijednosti su dale pečat i samom izgledu, a predstavljaju i osnovu za razvoj turizma, te se uvrštavaju u bogatu turističku ponudu.. Prirodni resursi Ilijas određuju njenu prepoznatljivu sliku.^{“¹⁰³}

¹⁰³ Strategija razvoja općine Ilijas za period 2014-2020.

Dostupno na: <https://opcinailidza.ba/strategija-razvoja> (pristupljeno 05.01.2019)

5.6. Statutarni koncept participacije građana u općini Ilijadža

Unutar svoje autonomnosti u organizaciji lokalne samouprave opština Ilijadža uređuje statutom „samoupravni djelokrug Općine, organizacija, ovlašćenja i način rada organa Općine, međusobni odnosi organa Općine, oblici neposrednog odlučivanja građana o lokalnim poslovima, osnivanje i rad mjesnih zajednica, organizacija i rad lokalne uprave, neposredno učestvovanje građana u odlučivanju, imovina i finansiranje lokalne samouprave, propisi i druga akta Općine, upravni nadzor, oblici saradnje sa drugim općinama i druga pitanja od značaja za ostvarivanje lokalne samouprave.“¹⁰⁴ U BiH općine su svojim statutima definisale oblike neposrednog učešća građana u odlučivanju o javnim poslovima u lokalnoj zajednici. Tako je u općini Ilijadža u skladu sa zakonom i statutom članom 47. definisano da građani mogu neposredno učestvovati u odlučivanju o lokalnim poslovima iz samoupravnog djelokruga općine *referendumom, mjesnim zborom građana i građanskom inicijativom.*

5.6.1. Referendum

Referendum raspisuje opštinsko vijeće. Može se raspisati radi odlučivanja o prijedlogu za promjenu Statuta Općine, o prijedlogu propisa i drugih općih akata, kao i o drugim pitanjima iz djelokruga općinskog vijeća, određenim zakonom i ovim statutom. Postupak donošenja odluka i provođenja referendumu opštinsko vijeće uređuje. Referendum se raspisuje na prijedlog jedne trećine općinskog vijeća, na prijedlog općinskog načelnika ili jedne petine mjesnih zajednica. Članom 49. statuta općine Ilijadža „pravo odlučivanja na referendumu imaju građani koji imaju prebivalište na području općine i koji su upisani u birački spisak. Prijedlog po kojem su se građani izjašnjavali na referendumu smatra se prihvaćenim ako se za prijedlog izjasnilo više od polovine građana upisanih u birački spisak. Odluka donesena na referendumu obavezna je za općinsko

---

¹⁰⁴ Statut općine Ilijadža

vijeće i građane s tim što ona podliježe nadzoru kantonalnih organa u skladu sa zakonom“.¹⁰⁵

5.6.2.Mjesni zbog građana

Na mjesnom zboru građani mogu raspravljati o svim pitanjima iz statutarne nadležnosti općine, te predlagati na osnovu rasprave način rješavanja određenog pitanja, odnosno donošenja akata iz djelokruga općinskog vijeća. Mjesni zbor građana organizuje se u mjesnoj zajednici u skladu sa statutom. Općinsko vijeće može tražiti mišljenje od zборa građana mjesne zajednice o prijedlogu općeg akta, kao i o drugim pitanjima iz djelokruga općine. Građani ispoljavaju interes i putem mjesnih zborova daju svoje mišljenje i prijedloge na rasprave, a neki od prijedloga su budžet općine, izgradnja i održavanje lokalnih puteva, potom komunalna infrastruktura i ostalo. U društvenoj praksi mjesni zbor građana postao je najviše primjenjen oblik participacije građana u odlučivanju o lokalnim poslovima.

5.6.3.Građanska inicijativa

Građani imaju pravo općinskom vijeću ili općinskom načelniku podnosići inicijative za donošenje odnosno izmjenu određenog akta ili rješavanje određenog pitanja iz njihovog djelokruga. Općinsko vijeće je potom dužno razmatrati inicijativu koju je svojim potpisom podržava najmanje 50 birača upisanih u birački spisak općine.

Neposredno učešće građana u odlučivanju o lokalnim poslovima određuje i sadržaj i kvalitet jer je lokalna vlast ona koja je najbliža građanima. Angažmanom građana u rješavanju problema koji se tiče njih, povećava se vjerovatnost za stvaranje uspješnih strategija i rješenja.

---

¹⁰⁵ Statut općine Ilička

6. UČEŠĆE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U OPĆINI ILIDŽA - STUDIJA SLUČAJA

„Onaj ko nije sposoban da svoje sugrađane služi-želi njima da vlada.“

Ludvig fon Mizes

6.1. Postupak prikupljanja podataka

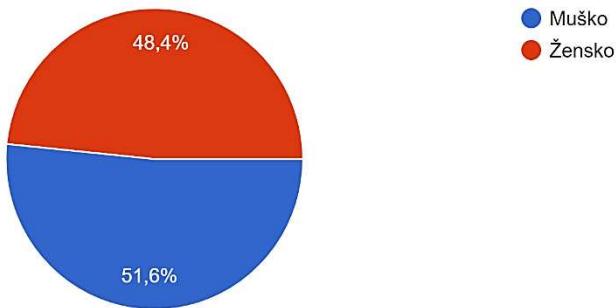
Tehnike istraživanja koje su provedene odnose se na *anketu (online) i intervju*.

Anketa je dijeljena putem društvene mreže Facebook. Prilikom istraživanja skrenuta je pažnja da je anketa anonimna, te su ispitanici mogli slobodno i kritički izraziti svoje mišljenje. Ukupno 219 ispitanika odgovorilo je na 10 pitanja. Druga tehnika istraživanja je intervju, sa službom za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje u općini Iličići i sastoji se od 5 pitanja.

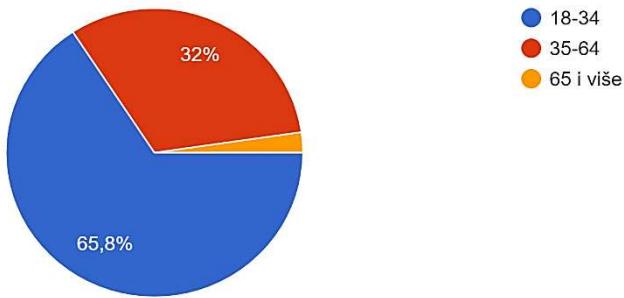
6.2. Rezultati istraživanja

Anketa je podijeljena u tri dijela. Prvi dio, su lična pitanja koja su obuhvatila spolnu, starosnu i obrazovnu strukturu ispitanika. Drugi dio, odnosi se na percepciju ispitanih o civilnom društvu na području općine Iličići. Dva pitanja u trećem djelu za cilj imaju istražiti spremnost ispitanika da se angažuju u radu organizacija civilnog društva i spremnost da učine pozitivnu društvenu promjenu svojim angažmanom. Kroz razgovor sa službom za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje u općini Iličići imamo uvid u trenutnu sliku civilnog društva na području općine Iličići. Ta slika nam govori o njegovom razvoju, finansijskoj podršci, područjima djelatnosti koja su od posebnog značaja, ali i saradnji te pozitivnim primjerima zadovoljstva koja su doprinijela razvoju lokalne zajednice u pogledu civilnog društva.

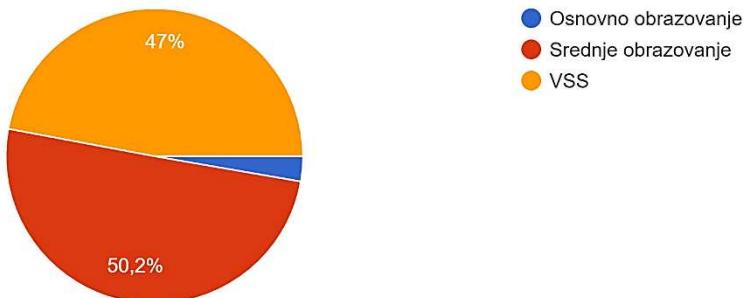
Prema broju anketiranih, 51,6% je ispitanika muškog pola, dok je 48,4% ženskog pola.

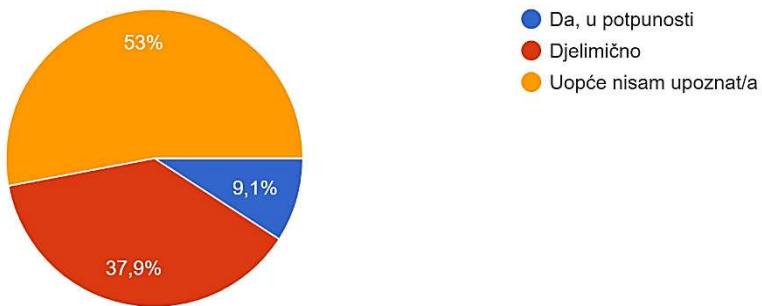
Prema starosnoj strukturi najviše je učestvovalo ispitanika između 18-34 godine što je 65,8%, zatim između 35-64 godine njih 32%, dok su ispitanici starosne dobi 65 i više činili 2,3%.

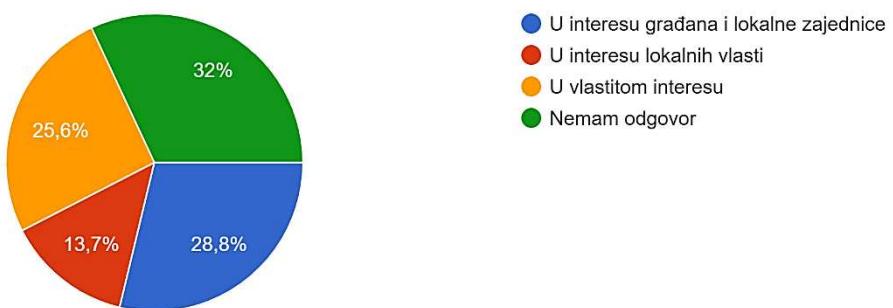
Prema obrazovnoj strukturi ispitanika srednje obrazovanje čini 50,2%, potom ispitanici sa VSS kojih ima 47%, dok osnovno obrazovanje čini 2,7%.

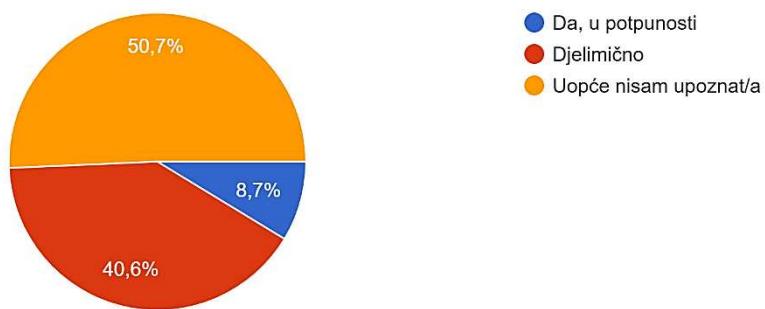
Na pitanje „*Da li ste upoznati sa aktivnostima organizacija civilnog društva na području općine Ilijadža?*“ od ukupno 219 ispitanika 53% je odgovorilo da *uopće nisu upoznati*, dok je 37,9% odgovorilo da je *djelimično* upoznato, a *da, u potpunosti* je 9,1% ispitanika upoznato.

Kao odgovor na pitanje „*U čijem interesu djeluju organizacije civilnog društva na području općine Ilijadža?*“ 32% ispitanika *nema odgovor*, sa druge strane da je *u interesu građana i lokalne zajednice* odgovara 28,8% ispitanika. Njih 25,6% odgovara da je *u vlastitom interesu*, dok *u interesu lokalnih vlasti* je 13,7%.

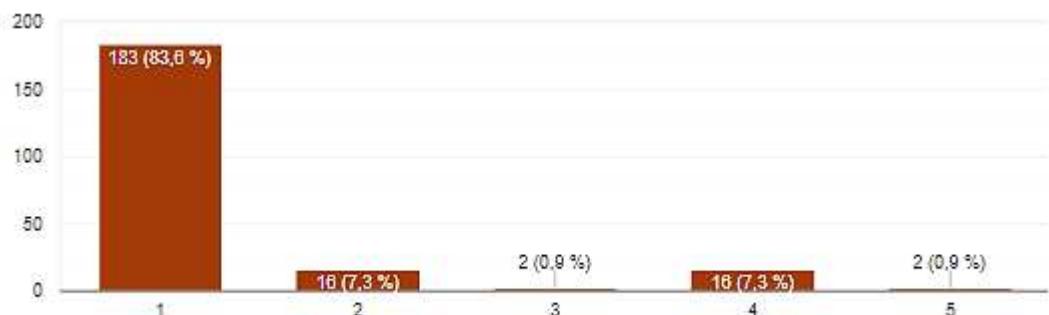

Na pitanje „Da li ste upoznati o načinu finansiranja organizacija civilnog društva na području općine Ilijadža?“ onih koji *uopće nisu upoznati* ima 50,7%, upoznatih *djelimično* je 40,6%, dok *da, u potpunosti* izjasnilo se 8,7%.

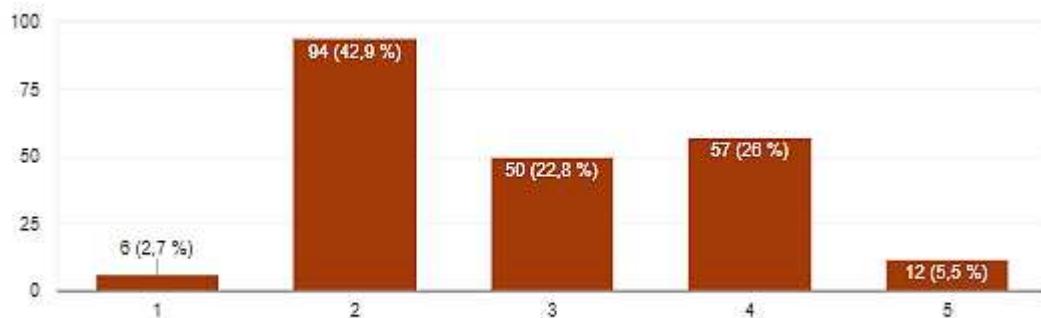

Ispitanici su kroz pitanje „Koje oblasti djelovanja bi trebale imati prioritet u radu organizacija civilnog društva? rangirali prioritete tako da 1 predstavlja najvažnije.

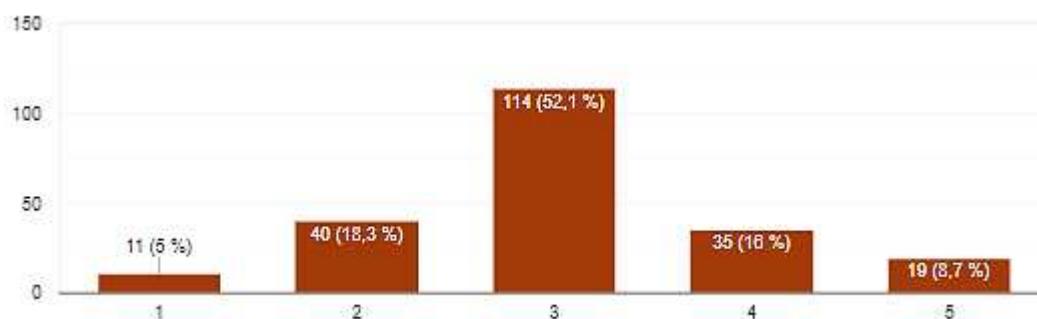
MLADI prema odgovorima ispitanika rangirani su 1 kao najvažniji prioritet.

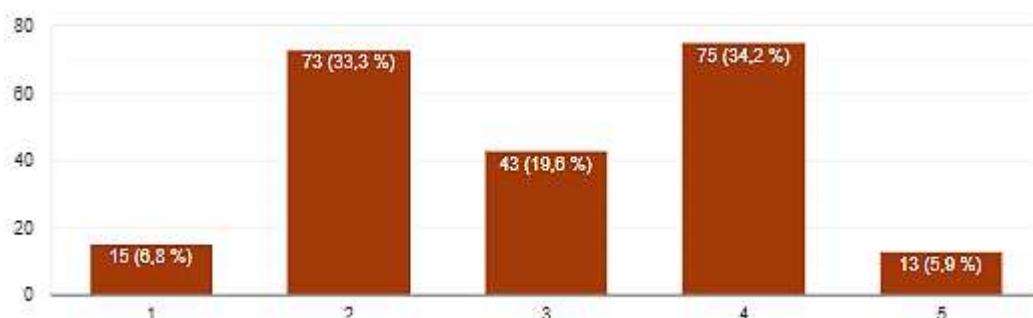
ZAŠTITA OKOLIŠA je prema odgovorima ispitanika rangirana kao 2 prioritet.

HUMANITARNA I SOCIJALNA PITANJA su prema odgovorima ispitanika rangirani kao 3 prioritet.

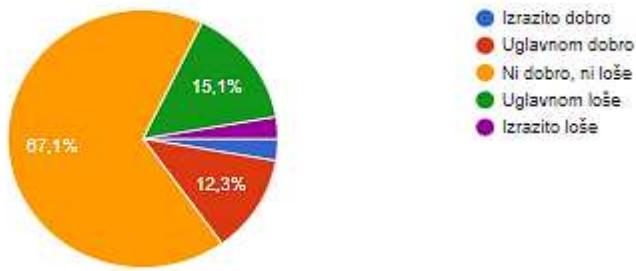
KULTURA I SPORT se nalaze prema odgovorima ispitanika kao 4 prioritet.

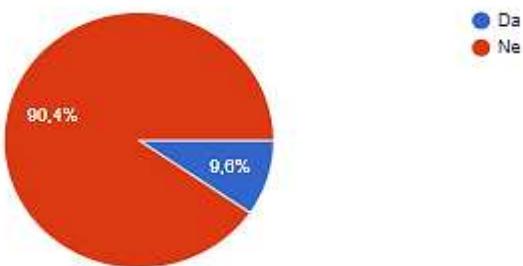
OSTALO su činila 4 odgovora:

Ekonomski razvoj lokalne zajednice; Zaštita ljudskih prava i sloboda; Ekonomija; Boračka populacija.

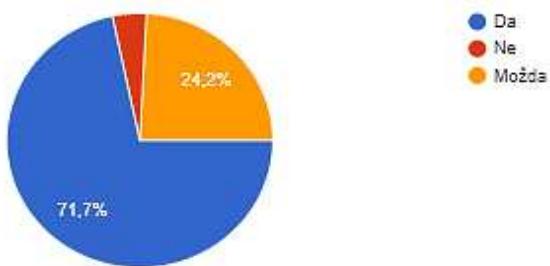
219 ispitanika imalo je priliku u ovoj anketi ocjeniti rad organizacija civilnog društva kroz pitanje „Kako ocjenujete rad organizacija civilnog društva na području općine Ilijadža?“ ni dobro, ni loše ocijenilo je 67,1%, uglavnom loše je ocijenilo 15,1%, uglavnom dobro izjasnilo se 12,3%, dok izrazito dobro 2,7% i izrazito loše 2,7% imaju istu ocjenu od strane ispitanika.

Ispitanici su na pitanje „Da li ste na neki način sudjelovali u radu udruženja građana ili organizacije civilnog društva“ sa ne izjasnilo se 90,4% dok sa da izjasnilo se 9,6%.

Spremnost ispitanika da učine promjenu svojim angažmanom kroz pitanje „Da li biste se angažovali u svojoj zajednici ukoliko bi to uticalo na određenu pozitivnu društvenu promjenu?“ rezultirala je odgovorima da 71,7%, sa možda izjasnilo se 24,2%, dok ne čini 4,1% odgovora.

Intervju sa službom za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje u općini Ilijadža

Ilijadža, 27.septembar. 2019 godine

1. Koliko je razvijen civilni sektor na području općine Ilijadža “ odgovor u ovoj službi je:

Odgovor: Preko 200 udruženja čije sjedište se nalazi na području općine Ilijadža registrovano je kod Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, Federalnog ministarstva pravde i Ministarstva civilnih poslova BiH. Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje prati rad organizacija u sportu, udruženja iz oblasti kulture, omladinskih udruženja, udruženja iz oblasti obrazovanja, odreda izviđača i ekoloških udruženja.

2. Da li općina Ilijadža podržava finansijski rad organizacija civilnog društva i iz kojih izvora?

Odgovor: Općina Ilijadža podržava rad organizacija civilnog društva iz svog budžeta koji se usvaja na godišnjem nivou. Postoji poseban konto Transfer udruženjima građana, ali rad organizacija civilnog društva se finansira i kroz podršku u oblasti obrazovanja, kulture i sporta. (finansiranje redovnih aktivnosti udruženja). Općinski načelnik raspisuje Javni za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata iz oblasti sporta, kulture i obrazovanja i Javni poziv za (su)finansiranje projekata za mlade.

3. Koja područja djelatnosti organizacija civilnog društva imaju poseban značaj za općinu Ilijadža?

Odgovor: Općina Ilijadža nema usvojenu Odluku o proglašavanju nevladinih organizacija od posebnog interesa. Podržava se rad boračkih udruženja, organizacija u sportu, udruženja iz oblasti kulture, obrazovanja, zdravstva, zaštite okoliša, socijalne politike, privrede, omladinskih udruženja.

4. Možete li navesti pozitivne primjere saradnje lokalne vlasti sa organizacijama civilnog društva u realizaciji zajedničkih projekata od općeg interesa?

Odgovor: Postoji više primjera pozitivne saradnje Općine Ilijadža i organizacija civilnog društva. Općina Ilijadža, u saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT, realizovala je projekt obnove i izgradnje objekta koji se nalazi u Banjskoj 2 i koristi se u svrhu obrazovno-razonodnog centra za mlade. Ovim projektom želio se sačuvati objekat koji ima kulturno-historijski značaj i ponuditi mladima mjesto na kojem mogu kvalitetno provoditi svoje slobodno vrijeme. Obrazovno-razonodni centar za mlade SPAJALICA zvanično je otvoren 28. augusta 2008. godine. Na području općine Ilijadža u organizaciji kulturno-umjetničkih društava održava se nekoliko međunarodnih festivala folklora.

5. Da li ste općenito zadovoljni radom organizacija civilnog društva i njihovim doprinosom u razvoju lokalne zajednice?

Odgovor: Organizacije civilnog društva imaju značajnu ulogu u razvoju lokalne zajednice, kako kroz realizaciju zajedničkih projekata sa Općinom Ilijadža, učešćem u javnim raspravama, okupljanjem djece i mladih sa ciljem kvalitetno provedenog slobodnog vremena. Postoji mali problem, kada su u pitanju omladinska udruženja, primjetno je da se njihova aktivnost smanjuje u momentu kada osobe koje se nalaze u upravljačkim strukturama nađu stalno zaposlenje i više nemaju puno slobodnog vremena. U svakodnevnom radu mi nastojimo pomoći udruženjima da savladaju neke svoje manjkavosti i da članovi udruženja usavrše svoje vještine. Tako je Općina Ilijadža podržala niz projekata i treninga koji se odnose na pisanje projektnih prijedloga po standardima EU, pravilno pisanje narativnih i finansijskih izvještaja o utrošku sredstava i dr. Smatramo da je veoma bitno da organizacije civilnog društva sa područja općine Ilijadža, pored oslanjanja na vlastite resurse i podršku Općine Ilijadža, imaju sposobnosti da apliciraju svoje projekte i kod drugih donatora.

8. ZAKLJUČAK

Nakon završetka istraživanja na temu: *Uloga civilnog društva u razvoju lokalne demokratije u BiH/studija slučaja Općina Ilička*, može se pristupiti izvođenju zaključaka koji su najvažniji. Studija je potvrdila generalnu hipotezu ovog rada koja glasi: *Organizacije civilnog društva na lokalnom nivou organizacije političke vlasti mogu imati značajnu ulogu u artikulaciji interesa građana i promociji demokratije*. U segmentima pregovora sa EU naglašana je uloga civilnog društva koja je od ključnog značaja. No kada je u pitanju BiH koja je prolazila kroz različite faze i modele društvenog i političkog funkcijonisanja mnogo je bitan upravo postdejtonski period kojim sam i započela vremensku-temporalnu dimenziju istraživanja. Vraćanje u prošlost i period Dejtonskog mirovnog sporazuma od izuzetnog je značaja. Potpuno provođenje i nadogradnju Dejtonskog mirovnog sporazuma predstavlja i uspostavljanje institucija civilnog društva. Jedno društvo je demokratsko upravo onda kada građani učestvuju u donošenju odluka bilo neposredno ili predstavnički. Kao osnov za politički razvoj i budućnost BiH i kroz Dejtonski mirovni sporazum se upravo važnost ove teme prožima. Ono što je uočeno prilikom istraživanja je da rast civilnog društva u BiH mnogo više je kvantitavnog nego kvalitativnog karaktera. Brojka nešto viša od 22.000 registrovanih organizacija govori puno, a zapravo znači malo. Znači malo, jer i pored te brojke bosanskohercegovačko društvo nije u dovoljnoj mjeri razvijeno u smislu da ima značajno izražen općenito uticaj na demokratske procese. Sa druge strane, kompleksno uređenje postavlja niz ograničenja. Pa tako institucije nisu u dovoljnoj mjeri razvile mehanizme kojim bi uključile organizacije civilnog društva u sam proces. Pored toga potrebno je da postoji i demokratska praksa aktivnog građanskog učešća i građanska politička kultura koja će podržati razvoj demokratskog života. Nove strategije, koncepti, ideje i organizacije koje ispunjavaju sve moguće društvene potrebe, od uslova rada i obrazovanja do društvenog razvoja i zdravstva jačaju civilno društvo. Dolazimo do pitanja, da li organizacije civilnog društva čine dovoljne napore da se stvori ojačan prostor. Nakon provedenog istraživanja (studija slučaja) o učešću organizacija civilnog društva na području općine Ilička rezultati pokazuju da 90,4% nije sudjelovalo u radu udruženja građana ili organizacija civilnog društva, dok obećavajuća je spremnost ispitanika da učine promjenu svojim angažmanom koja rezultira sa 71,7%.

Građani nisu informisani o radu organizacija civilnog društva, niti je transparentan rad lokalne samouprave. Spremnost ispitanika da učine promjenu svojim angažmanom trebala bi se desiti što prije, jer samo takvo civilno društvo koje je aktivan učesnik može doprinijeti podizanju nivou transparentnosti i odgovornosti lokalne samouprave. Jačanjem transparentnosti suzbija se i korupcija koja onemogućava i uništava karakteristike demokratske političke kulture poput povjerenja, javnosti i javnog duha ali i odgovornosti odgovornih. BiH kao jedan od problema ima upravo korupciju i to na visokom stupnju. To predstavlja i prepreku u njenom putu ka EU. Upravo iz razloga što nigdje vlast nije toliko bliže građanima nego u lokalnim zajednicama, i nigdje građani nisu u prilici u toliko velikoj mjeri uticati na donošenje odluka ostanak u građanskoj pasivnosti ne treba biti izbor. Izbor građanske pasivnosti nas neće odvesti ka stvaranju efikasne i efektivne lokalne vlasti. U samom razgovoru sa službom za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje u općini Ilijadža saznala sam da općina nema usvojenu odluku o proglašavanju nevladinih organizacija od posebnog interesa. Sa druge strane, oni podržavaju rad organizacija civilnog društva i slažu se sa tim da organizacije civilnog društva imaju značajnu ulogu u razvoju lokalne zajednice. Općina podržava rad boračkih udruženja, organizacija u sportu, udruženja iz oblasti kulture, obrazovanja, zdravstva, zaštite okoliša, socijalne politike, privrede i omladinskih udruženja. Tokom ankete građani su imali mogućnost rangiranja prioriteta u radu organizacija civilnog društva. Kao najvažniji prioritet naveli su mlade, potom zaštitu okoliša, humanitarna i socijalna pitanja su im treći prioritet, a onda potom kultura i sport. Služba u općini Ilijadža istakla je problem po pitanju omladinskih udruženja i činjenicu da se njihova aktivnost smanjuje u momentu kada osobe koje su u upravljačkim strukturama nađu stalno zaposlenje i nemaju više puno slobodnog vremena. Očito da je potrebno uložiti više energije i zalaganja svakog pojedinca kako bi se proces tranzicije nesmetano vršio. Kako to zavisi od institucija, tako zavisi i od organizacija civilnog društva. Tokom istraživanja zaključeno je da skoro pa i nema institucija civilnog društva u BiH koje su pokazale sposobnost da vrše stalni monitoring i analizu efekata određenih javnih politika u BiH. Potrebno je da se ojača komunikacija civilnog društva i vladinog sektora, ali i da se ojača sama komunikacija unutar sektora civilnog društva.

Postoje i primjeri dobre saradnje na lokalnom nivou kada je u pitanju općina Ilijadža koja je studija slučaja. U saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT, realizovan je projekt obnove i izgradnje koji se koristi u svrhu obrazovno-razonodnog centra za mlade. Ujedno sačuvan je i objekat koji ima kulturno-historijski značaj. Lijep primjer, no da li je to u odnosu na činjenicu da preko 200 udruženja ima sjedište na tom području dovoljno? I mediji imaju važnu ulogu u podizanju nivoa odgovornosti i transparentnosti vlasti. Misija medija je da pospješi razvoj demokratije. Otkrivanjem radnji svih onih koji sprječavaju taj razvoj, a potom informisanjem o takvim slučajevima doprinose ispunjavanju jednog od prvih nivoa participacije, a to je informisanje. Organizacije civilnog društva i mediji bi trebali sarađivati kako bi povećali prisustvo u javnosti i dobili mogućnost da izraze nezavisne stavove i mišljenja o ključnim pitanjima. Organizacije civilnog društva bi trebale biti proaktivni učesnici u procesu izgradnje dijaloga i saradnje sa vlastima BiH. Vlast treba provesti kampanju putem koje bi se građani i organizacije civilnog društva informisale i podstakle da budu aktivnije uključene u proces konsultacija u oblasti javnih politika. Lokalne vlasti treba da uključe svoje građane u rasprave o javnim pitanjima i participacija u javnim raspravama koje bi otvorile mogućnost za aktivno građanstvo. Kako je osnovni zadatak jačanje demokratskih institucija društva, participacija građana mora biti integralni dio djelovanja vlasti. Potreban je veći angažman organizacija civilnog društva u prilagođavanju i usklađivanju BiH standarda sa standardima u EU. BiH mora ispuniti sve te zahtjeve da bi postala punopravni član EU. Stupanj razvijenosti civilnog društva uistinu je pokazatelj razvoja jednog društva uopšte. Da bi se osigurala ta činjenica sve gore navedeno mora biti na većem nivou.

LITERATURA

Knjige:

1. Ademović, N., Joseph, M., Marković, G. (2012) Ustavno pravo Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer e. V. Predstavništvo u Bosni i Hercegovini.
2. Čupić, Čedomir (2008) (ur.) Vukašin Pavlović i Zoran Stojiljković, Savremena država. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung FPN.
3. Damjanović, Mijat (2002) Politikološke teme. Beograd: MAGNA AGENDA.
4. Demokratija i ljudska prava (zbornik radova) (2002) Sarajevo: Civitas Bosne i Hercegovine.
5. Diamond, Larry (1994) Toward Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*, Volume 5, Number 3.
6. Dmičić, Mile (2008) Lokalna samouprava u ustavnim promjenama u BiH. Banja Luka: Platforma BiH Ustavne promjene u BiH.
7. Evropska povelja o lokalnoj samoupravi (2003) Sarajevo: OSCE-Misija u BiH.
8. Held, David (1990) Modeli demokracije. Zagreb: Školska knjiga.
9. Heywood, Andrew (2004) Politika. Beograd: Clio.
10. Heywood, Andrew (2011) Global Politics. New York: Palgrave Macmillan.
11. Kin, Džon (2003) Civilno društvo. Beograd: „Filip Višnjić“.

12. Krstić, Svetlana (2017) Civilno društvo i demokratska konsolidacija BiH. Banja Luka: Perpetuum mobile – Institut za razvoj mladih i zajednice.
13. Orlović, Slaviša (2008) Borba protiv korupcije u Politički život Srbije između partokratije i demokratije. Beograd: Službeni glasnik.
14. Pavlović, Vukašin (2006) Društveni pokreti i promene. Beograd: Službeni glasnik.
15. Pavlović, Vukašin (2009) Civilno društvo i demokratija. Beograd: Službeni glasnik.
16. Pejanović, M., Domazet, A., Osmanković, J., Sadiković, E. (2020) Sarajevo grad i regija u vremenu i prostoru – studija. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
17. Pejanović, M., Zlokapa, Z., Zolić, H., Arnautović, S. (2006) Opštine/općine u Bosni i Hercegovini demografske, socijalne, ekonomske i političke činjenice. Sarajevo: Promocult.
18. Pejanović, Mirko (2005) Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu. Sarajevo: Šahinpašić.
19. Pejanović, Mirko, Sadiković, Elmira (2010) Lokalna i regionalna samouprava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo/Zagreb: Šahinpašić.
20. Schmitter, Philippe (1997) Civil Society East and West. The Johns Hopkins University Press.
21. Vučković-Šahović, Nevena (1996) Nevladine organizacije i zaštita ljudskih prava. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
22. Zgodić, Esad (2009) Multiverzum vlasti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.

23. Zlokapa, Zdravko (2007) Kocka do kocke, dobro je graditi, modeli organizacije lokalne samouprave. Banja Luka: Razvojna agencija EDA.

Internet izvori:

1.Centar za promociju civilnog društva

Dostupno na: <http://www.civilnodrustvo.ba/media/45420/izvje%C5%A1taj-o-poticajnom-okru%C5%BEenju-za-razvoj-civilnog-dru%C5%A1tva-u-bih-za-2014-godinu.pdf> (pristupljeno 12.08.2019)

2.Centar za promociju civilnog društva

Dostupno na: <http://www.civilnodrustvo.ba/cpcd/cpcd-novosti/glas-ocd-gra%C4%91anski-sektor-u-bosni-i-hercegovini-realnost-ili-iluzija/> (pristupljeno 20.08.2019)

3.Centar za promociju civilnog društva. Priručnik-Učešće građana u procesu odlučivanja u lokalnoj zajednici.

Dostupno na: http://aarhus.ba/sarajevo/images/docs/prirucnik-ucesce_gradjana_u_procesu_olucivanja_u_lokalnoj_zajednici.pdf (pristupljeno 25.11.2019)

4.Centri civilnih inicijativa, Načelnik i lokalna samouprava: liderstvo, demokratija i razvoj 2009.

Dostupno na:

http://mdpinicijative.ba/wp-content/uploads/2018/04/nacelnik_i_lokalna_samouprava_liderstvo_demokratija_razvoj.pdf (pristupljeno 22.05.2019)

5.Civil Society

Dostupno na: <https://www.questia.com/library/sociology-and-anthropology/social-organization-and-community/social-assistance/civil-society> (pristupljeno 11.08.2019)

6.Civil Society: Meaning, Features and Role of Civil Society

Dostupno na: <https://www.preservearticles.com/political-science/civil-society-meaning-features-and-role-of-civil-society/30487>
(pristupljeno 12.08.2019)

7.EU info centar u BiH

Dostupno na: <https://euinfo.ba/bs/eu-agenda/civilno-drustvo/> (pristupljeno 04.09.2019)

8.Indeks održivosti razvoja organizacija civilnog društva za 2018.godinu-BiH

Dostupno na: <http://www.civilnodrustvo.ba/cped/cpcd-publikacije/> (pristupljeno 17.10.2019)

9.International Institute for Middle East and Balkan Studies

Dostupno na: <https://www.ifimes.org/ba/8373-modeli-demokratije-u-bih> (pristupljeno 16.07.2019)

10.Jovičić, Dragomir 2017, Demokratija i političke institucije (stručni rad). .

Dostupno na: <https://civitas.rs/wp-content/uploads/2017/09/DEMOKRATIJA-I-POLITICKE-INSTITUCIJE.pdf>
(pristupljeno 02.07.2019)

11.Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine

Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/civilno_drustvo/pristupljeno/default.aspx?id=1559&langTag=bs-BA
(pristupljeno 29.11.2019)

12.Plan borbe protiv korupcije

Dostupno na: <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Plan-borbe-protiv-korupecije-2016-2017.pdf> (pristupljeno 23.09.2019)

13.Priručnik za nevladine organizacije u BiH

Dostupno na: <http://www.banjaluks.ba/wp-content/uploads/2017/12/PrirucnikUNDP.pdf> (pristupljeno 28.09.2019)

14.Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini (2014)

Dostupno na: <http://www.banjaluks.ba/wp-content/uploads/2017/12/PrirucnikUNDP.pdf> (pristupljeno 01.09.2019)

15. Statut općine Ilijadža

Dostupno na: <https://opcinailidza.ba/opcinski-dokumenti> (pristupljeno 08.01.2019)

16. Strategija razvoja općine Ilijadža za period 2014-2020.

Dostupno na: <https://opcinailidza.ba/strategija-razvoja> (pristupljeno 05.01.2019)

17. Sveobuhvatna strategija za borbu protiv korupcije u Bosni i Hercegovini

Dostupno na: <http://www.ohr.int/en/> (pristupljeno 22.05.2019)

18. Uključivanje civilnog društva u jačanju odgovornosti i transparentnosti na lokalnom nivou,

Priručnik za specifični modul.

Dostupno na:

http://uom.me/wp-content/uploads/2010/10/Jacanje-odgovornosti-i-transparentnosti_spec.modul_civilno-drustvo.pdf
(pristupljeno 20.05.2019)

19. UNDP

Dostupno na: https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/operations/projects/poverty_reduction/regional-programme-on-local-democracy-in-the-western-balkans--re.html (pristupljeno 18.10.2019)

20. World Health Organization

Dostupno na: https://www.who.int/social_determinants/themes/civilsociety/en/ (pristupljeno 11.08.2019)

21. Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije („Službeni

glasnik BiH“ br.: 103/09 i 58/13).

PRILOG 1: Anketni upitnik „Uloga civilnog društva u razvoju lokalne demokratije u BiH/ studija slučaja općina Ilijadža“.

Poštovani,

ja sam Ajla Duraković, studentica pete godine master studija na odsjeku Politologija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Moj završni magistarski rad je na temu "Uloga civilnog društva u razvoju lokalne demokratije u BiH/studija slučaja općina Ilijadža". Anketa je u potpunosti anonimna, te Vas molim da na pitanja odgovorite potpuno iskreno. Ukoliko imate bilo kakvih pitanja ili nedoumica možete mi se obratiti putem e-maila na adresu: ajladurakovic3@gmail.com.

Unaprijed Vam se zahvaljujem na izdvojenom vremenu i Vašoj saradnji.

Vaš spol*

- Muško
- Žensko

U koju dobnu skupinu spadate*

- 18-34
- 35-64
- 65 i više

Koji je Vaš stepen obrazovanja*

- Osnovno obrazovanje
- Srednje obrazovanje
- VSS

1. Da li ste upoznati sa aktivnostima organizacija civilnog društva na području općine Ilijadža?

- Da, u potpunosti
- Djelimično
- Uopće nisam upoznat/a

2. U čijem interesu djeluju organizacije civilnog društva na području općine Ilijadža?

- U interesu građana i lokalne zajednice
- U interesu lokalnih vlasti
- U vlastitom interesu
- Nemam odgovor

3. Da li ste upoznati o načinu finansiranja organizacija civilnog društva na području općine Ilička?

- Da, u potpunosti
- Djelimično
- Uopće nisam upoznat/a

**4. Koje oblasti djelovanja bi trebale imati prioritet u radu organizacija civilnog društva?
Rangirajte prioritete, tako da 1 predstavlja najvažnije.**

1   2   3   4   5

- Mladi

1   2   3   4   5

- Zaštita okoliša

1   2   3   4   5

- Humanitarna

1   2   3   4   5

- Kultura

- Ostalo

5. Kako ocjenjujete rad organizacija civilnog društva na području općine Ilička?

- Izrazito dobro
- Uglavnom dobro
- Ni dobro, ni lošestalo
- Uglavnom loše
- Izrazito loše

6. Da li ste na neki način sudjelovali u radu udruženja građana ili organizacije civilnog društva?

- Da
- Ne

7. Da li biste se angažovali u svojoj zajednici ukoliko bi to uticalo na određenu pozitivnu društvenu promjenu?

- Da
- Ne
- Možda

PRILOG 2: Pitanja za intervju sa službom za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje u općini Ilijadža

- 1. Koliko je razvijen civilni sektor na području općine Ilijadža?**
- 2. Da li općina Ilijadža podržava finansijski rad organizacija civilnog društva i iz kojih izvora?**
- 3. Koja područja djelatnosti organizacija civilnog društva imaju poseban značaj za općinu Ilijadža?**
- 4. Možete li navesti pozitivne primjere saradnje lokalne vlasti sa organizacijama civilnog društva u realizaciji zajedničkih projekata od općeg interesa?**
- 5. Da li ste općenito zadovoljni radom organizacija civilnog društva i njihovim doprinosom u razvoju lokalne zajednice?**

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznata sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisala samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasna sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum_____

Potpis _____